

KARAÇAY-MALKAR TÜRKLERİNİN SÜRGÜN DÖNEMİNDEKİ EDEBÎ FAALİYETLERİ

LITERARY ACTIVITIES OF KARACHAY-BALKAR TURKS IN THE PERIOD OF DEPORTATION

Adilhan ADİLOĞLU * Öz

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü
adilhanadiloglu@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-7317-1500

Bu makalede, Sovyet yönetimi tarafından İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlarla işbirliği yaptıkları ithamıyla 2 Kasım 1943 ve 8 Mart 1944 tarihlerinde ata yurtları Kafkasya'dan Orta Asya'nın muhtelif bölgelerine topyekûn sürgün edilen Karaçay-Malkar Türklerinin yaklaşık 14 yıl kadar devam eden sürgün döneminin son iki yılında gerçekleştirdikleri edebî faaliyetleri ele alınmıştır. Bu süre içerisinde Karaçay-Malkar Türkçesiyle ancak beş şiir antolojisi ve dört müstakil şiir kitabı yayımlanabilmiştir. Çalışmamızda söz konusu bu eserler sayıca az olmaları sebebiyle ayrıntılı bir şekilde tek tek ele alınmış; eserlerde yer alan şair ve yazarların hayatı hakkında kısa bilgiler sunulmuş, muhteva bakımından dikkat çeken şiirlerinden örnekler verilmiştir. Çalışmamızın sonuç kısmında bütün eserleri kapsayacak şekilde tematik bir değerlendirme yapılmıştır. Bugüne kadar üzerinde pek fazla durulmayan ve bu kadar kapsamlı bir şekilde ilk defa çalışmamızda ele alınan söz konusu bu edebî eserlerin muhtevası o dönemde büyük sıkıntılar yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinin hâletiruhiyesini aksettirmesi bakımından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler

Karaçay-Malkar Türkleri, sürgün,
edebiyat

Keywords

Karachay-Balkar Turks,
deportation, literature

Abstract

In this article, the literary activities of the Karachay-Balkar Turks during the last two years of the 14-year long deportation period are discussed. The Soviet administration wrongly accused them of helping the Germans during World War II and deported the Karachay-Balkar Turks from their homeland of the Caucasus to various parts of Central Asia on November 2, 1943, and March 8, 1944. Karachay-Balkar Turks lived in deportation for about 14 years. Only five poetry anthologies and four private poetry books could be published in Karachay-Balkar Turkish in the last two years of the deportation period. In our study, since these literary works are few, they have been dealt with in detail and one by one. Brief information about the lives of poets and writers in literary works is presented, and examples of their poems that attract attention in terms of content are given. In the conclusion part of our study, a thematic evaluation was made to cover all the works. Until now, this issue has not been given much attention. This is the first time that such a comprehensive study is presented here. The content of these literary works in question is significant in reflecting the mood of the Karachay-Balkar Turks, who had great troubles at that time.

Başvuru/Submitted: 01/03/2022

Kabul/Accepted: 23/05/2022

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği topraklarını işgal eden Almanlarla iş birliği yaptıkları suçlamasıyla 2 Kasım 1943 tarihinde Karaçay Türkleri, 8 Mart 1944 tarihinde de Malkar Türkleri hayvan vagonlarına doldurulmak suretiyle bir gün içerisinde Sovyet yönetimi tarafından topyekûn sürgün edilmiştir. Sürgün edilen Karaçaylıların sayısı 69.267 kişi, Malkarlıların sayısı 37.713 kişidir. Bu sayıların yaklaşık yüzde 54'ü çocuk, yüzde 28'i kadın ve yüzde 18'i yaşlı ve savaştan yaralı dönmüş malûl erkeklerden oluşmaktadır. Sürgün sırasında sağlıklı ve eli silah tutan Karaçay-Malkarlı erkekler muhtelif cephelerde Sovyet ordusu saflarında Almanlara karşı savaşmaya devam etmekteydiler (Şamanov, 1993, s. 15; Bayramuklanı, 1997, s. 91; Sabançiyev, 2014, s. 158). İkinci Dünya Savaşı bünyesinde cereyan eden Büyük Vatanseverlik Savaşının 9 Mayıs 1945 tarihinde sona ermesiyle Sovyet ordusu mensubu ve pek çoğu birer madalyalı kahraman olan Karaçay-Malkarlı askerler mutlu ve gururlu bir şekilde memleketlerine döndükleri zaman; annelerinin, babalarının, kardeşlerinin, eşlerinin ve çocuklarının vatan hainliğiyle suçlanarak bir gün içerisinde yurtlarından sürgün edildiklerini öğrenmişlerdir. Muhtelif cephelerde Sovyet vatani için canlarını ortaya koyan bu askerlerin her biri evlerine döndüklerinde işte böyle inanılması çok zor bir durumla karşılaşmış ve büyük bir travma yaşamışlardır. Sovyet yetkilileri bu askerlerin bilhassa yüksek rütbeli olanlarının bir kısmına bazı imtiyazlar tanımışlarsa da hiçbiri bunu kabul etmeyerek kendi rızalarıyla ailelerini bulmak üzere sürgüne gitmişlerdir (Aliyev, 2005, s. 54; Tetuyev, 2016, s. 86).

Sürgün öncesinde Karaçay-Malkar Türklerinin edebî faaliyetlerinde büyük bir gelişme müşahade edilmektedir. Sovyet rejiminin de teşvik ve desteğiyle Karaçay-Malkar Türklerinde edebiyatçıların ve edebî eserlerin sayısında epeyce bir artış olmuştur. Bu dönemde ortaya konulan eserlerin neredeyse tamamı ideolojik bakış açısıyla ve rejimi propaganda eden tarzda kaleme alınan eserlerdir. İkinci Dünya Savaşının başlamasından kısa bir süre önce Sovyet lideri J. Stalin'in direktifleri doğrultusunda bütün Sovyetler Birliği çapında Komünist Partiyi ve Sovyet rejimini zararlı unsurlardan arındırma projesi çerçevesinde gerçekleştirilen temizlik harekâtı sırasında Karaçay-Malkar Türklerine mensup birinci kuşak komünist Umar C. Aliyev, İslam Hubiyev, Hasan Appayev, Muhammet Eneyev gibi yazar ve şairler idam edilerek ortadan kaldırılmış; Azret Örtenov ve Ashat Biciyev gibi Sovyet rejiminin bayraktar şairleri de Gulag çalışma kamplarına sürgün edilmiştir. İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte Sovyet vatanını Almanlara karşı savunmak üzere kendi arzularıyla cepheye koşan İsa Karaketov, Davut Baykulov, Tohtar Borlakov, Hasan Bostanov, Muhammet Orusov, Salih Hoçuyev ve Azret Budayev gibi yine birinci kuşak komünist Karaçay-Malkar şair ve yazarları savaş sırasında hayatlarını kaybetmişlerdir. Yani sürgün öncesinde Karaçay-Malkar Türklerinin Sovyet edebiyatını teşkil eden ilk temsilcilerinin önemli bir kısmı J. Stalin tarafından ortadan kaldırılmış, bir kısmı sürgün edilmiş, bir kısmı da İkinci Dünya Savaşı sırasında cephede savaşırken hayatını kaybetmiştir. Bu dönemde meşhur halk şairleri Kâzım Möçüyev ile İsmail Semenov ise J. Stalin'in icraatlarından kaynaklanan bütün bu olumsuz gelişmelere karşı pasif direnişe geçmeleri sebebiyle Sovyet rejimi tarafından büyük baskı altına alınarak

susturulmuşlardır. Böylelikle geriye yukarıda bahsedilen isimlerden çok daha genç olan ve Sovyet döneminin ikinci kuşak şair ve yazarları şeklinde tabir edebileceğimiz Halimat Bayramukova, Osman Hubiyev, Kaysın Kuliyeve, Kerim Otarov, Bert Gurtuyev, İsa Botaşev, Hamzat Kobanov ve Azamat Süyünçev gibi edebiyat sahasına yeni girmeye başlayan genç şair ve yazarlar kalmıştır.

Sürgün Döneminde Edebî Faaliyetler

Sürgün döneminde on dört yıl boyunca hayatta kalma mücadelesi veren Karaçay-Malkar Türklerinin edebî faaliyetleri neredeyse durma noktasına gelmiştir. Çünkü bu dönemde Sovyet idaresi tarafından Karaçay-Malkar Türklerine mensup yazar ve şairlerin ana dilde ve Rus diliyle edebî faaliyette bulunmaları yasaklanmıştır. Hatta savaş muhabiri *Yevgeniy Kriger*'in 19 Mart 1944 tarihinde *İsvestiya* gazetesinde yayınlanan, İkinci Dünya Savaşı sırasında bilhassa Harkov, Kursk ve Dinyeper cephelerinde büyük kahramanlıklar gösteren Karaçaylı komutan *Harun Bagatirov*'un konu edildiği *Vsadnik v brone* (Zırhlı Süvari) başlıklı makalesi hariç, 1950'li yılların sonuna kadar Karaçay-Malkar Türkleriyle ilgili herhangi konuda tek bir yazı dahi yayınlanmamıştır (Karalanı, 1996, s. 180).

Böylelikle dil, edebiyat, kültür ve tarihle olan bağları da koparılmak suretiyle sürgünde yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri tamamen asimile edilerek yok edilmek istenmiştir. Bütün bu zorluklara rağmen Karaçay-Malkar Türkleri maruz kaldıkları sürgün felâketini ve yaşadıkları çileli sürgün hayatını unutmamak ve bu faciayı gelecek nesillere aktarmak için gizlice *köçgünçülük küyleri* (sürgün ağıtları) söylemeye devam etmişlerdir. Yani sürgün döneminde Karaçay-Malkar Türkleri arasında gizli bir sözlü edebiyat dönemi başlamış ve epeyce bir sürgün ağıtı teşkil edilmiştir. Söz konusu bu sözlü edebî ürünler sürgün dönüşünden çok daha sonra ancak 1990'lı yıllardan itibaren yayınlanmaya başlanmıştır (Hacilanı, 1997, s. 5). Sovyet yönetimi Karaçay-Malkar Türklerinin gizlice icra ettikleri bu sözlü edebî faaliyetlerini fark edince bilhassa halk şairlerini baskı ve gözetim altında tutmuştur. Malkar Türklerinin meşhur halk şairi *Kâzim Möçüyev* sürgün edildikten birkaç yıl sonra Kazakistan'da vefat etmişti. Sürgün öncesinde Sovyet yönetimi tarafından kara listeye alınmış olan Karaçay halk şairi *İsmail Semenov* ise henüz hayattaydı ve halk tarafından da büyük saygı görüyordu. Bu sebeple telaşa kapılan Sovyet yetkilileri İsmail Semenov'u apar topar yakalayıp hapse atmışlardır. Sürgün zamanında epeyce bir hapis hayatı yaşayan İsmail Semenov bu dönemde kendisini ibadete vermiş ve gizlice şiirler yazmaya devam etmiştir. Şairin sürgün döneminde kaleme aldığı şiirleri oldukça hüznü ve kederle doludur. Şairin bu eserleri ölümünden çok daha sonra ancak 1990'lı yıllarda yayınlanabilmiştir (Karayeva, 1966, s. 164; Karalanı, 1996, s. 175; Toturkulları, 1999, s. 20).

J. Stalin'in 1953 yılında ölmesi üzerine Sovyetler Birliğinin başına geçen Nikita Hruşçev'in 14-26 Şubat 1956 tarihleri arasında gerçekleşen Komünist Partinin 20. Kongresinde J. Stalin'i ve icraatlarını açık bir şekilde lânetlemesiyle başlayan *destalinizatsiya* (destalinizasyon) sürecini müteakip Sovyetler Birliğinde az da olsa bir serbestlik ortamı doğmuştur. SSCB Yüksek Şurasının 28 Nisan 1956 tarihinde çıkardığı bir kararnameyle Karaçay-Malkar Türklerinin ve sürgün edilen diğer halkların

hayatına biraz rahatlama gelmiş ve sıkı denetim gevşetilmiştir. Bütün Sovyetler Birliği çapında başlayan bu kısmî serbestlik ortamında Moskova'nın da direktifleriyle Kazakistan ve Kırgızistan hükümetleri kendi sınırları dâhilinde sürgün yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinin kötü hayat şartlarının iyileştirilmesi konusunda pek çok imkân sağlamışlardır. Çalışmamızın konusuyla da ilgili olarak bu iyileştirmelerden en önemlisi Komünist Parti Merkez Komitesinin 25 Kasım 1956 tarihli kararıyla sürgündeki Karaçay-Malkar Türklerinin millî kültürünün yeniden canlandırılması, edebî faaliyetlerine izin verilmesi, şair ve yazarların eserlerinin yayınlanmasına imkân verilmesidir (Efendiyev, 1996, s. 137-138, 141, 151).

Böylelikle pek çoğu sürgünün ilk yıllarından itibaren bayağı işlerde çalıştırılan yüksek eğitilmiş Karaçay-Malkar aydınlarının bir kısmı bu tarihten itibaren sahip oldukları eğitim ve kabiliyetlerine göre bazı üst düzey kurumlarda çalışmaya başlamışlardır. Meselâ sürgün döneminin başından beri Kırgızistan Sovyet Yazarlar ve Şairler Birliğinde görev yapan *Kaysın Kuliyev*'den başka *Safar Makitov* da bu tarihten itibaren aynı kurumda görev yapmaya başlamıştır. Aktör ve drama yazarı *İzmail Rahayev* önce Kırgızistan Devlet Tiyatrosunun baş aktörlüğüne ve bilâhare Kırgızistan Devlet Opera ve Bale Kurumunun müdürlüğüne getirilmiştir. *Canakayıt Zalihanov*, *Muhacir Kulbayev* ve *Hanafiy Hutuyev* adlı şair ve yazarların *Sovyetkaya Kirgiziya* (Sovyet Kırgızistan) adlı gazetede çalışmasına izin verilmiştir. Bunların arasından *Canakayıt Zalihanov* bilâhare Kırgızistan Devlet Kitapları Yayınevinde müdür yardımcısı olmuş ve daha sonra da Kırgızistan Bakanlar Kurulunun yazı işleri müdürlüğüne kadar yükselmiştir. Kendisi bilhassa *Sovyetkaya Kirgiziya* (Sovyet Kırgızistan) gazetesinde çalıştığı dönemde dört bir yana sürgün edilmiş olan Karaçay-Malkarlı şair ve yazarları bu gazete etrafında toplayarak küçük bir edebiyat topluluğu teşkil etmeyi başarmıştır. Bilâhare bu grubun gayretleriyle Kırgızistan'ın başkenti Frunze (bugünkü Bişkek) şehrinde 25 Haziran 1956 tarihinden itibaren Karaçay-Malkar Türkçesiyle *Caññı Caşav* (Yeni Hayat) adıyla günlük üç bin tirajlı bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Bütün bu müspet gelişmelerin arkasından beş şiir antolojisi ile dört müstakil şiir kitabı daha yayınlanmıştır. Ancak bu eserlerin yayınlanmasının sürgün döneminin son iki yılında, yani sürgün dönüşü arifesinde 1956-1957 yıllarında gerçekleştiğine de dikkat çekmek gerekir. Söz konusu bu eserlerin isimleri şöyledir; *Caşavubuznu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı, Frunze, 1956), *Birge Cırlayık* (Birlikte Şarkı Söyleyelim, Frunze, 1957), *Bizni Sözübüz: Malkarlı Poetleri Cırları bla Nazmaları* (Bizim Sözüümüz: Malkarlı Şairlerin Türküleri ve Şiirleri, Frunze, 1957), *Taza Cürekdən* (Saf Yürekdən, Frunze, 1957), *Ciltinle: Karaçay Cırcıları Küvleri bla Nazmaları* (Karaçay Şairlerin Ağıtları ve Şiirleri, Almatı, 1957). Adı geçen bu eserler şiir antolojisi özelliğini taşımaktadır. Bunların dışında *Kerim Otarov*'un *Colla* (Yollar, Frunze, 1956), *Kaysın Kuliyev*'in Kırgız Türkçesiyle *Mamurlıknı Makamları* (muhtemelen Kırgız Türkçesiyle *Tıncık İrları; Huzur Melodileri*, Frunze, 1956), *Canakayıt Zalihanov*'un *Süygen Curtum* (Sevgili Yurdum, Frunze, 1957) ve *İsa Botaşev*'in *Cüreğimden Cırlayma* (Yüreğimden Nağmeler, Frunze, 1957) adlı müstakil şiir kitapları yayınlanmıştır (MLİO, 1978, s. 239, 443; Karayeva, 1966, s. 293; Karalanı, 1996, s. 166, 178, 318; Efendilani, 2012, s. 3; Musukalanı, 2012, s. 8).

Sürgün Döneminde Yayınlanan Edebî Eserlerin Muhtevası

Yukarıda da bahsedildiği üzere sürgün döneminin sonlarına doğru Karaçay-Malkar Türkçesiyle ancak beş şiir antolojisi ile dört müstakil şiir kitabı yayınlanabilmiştir. Bu eserlerde genel olarak Sovyet rejimine övgü ve bağlılık temasını ihtiva eden şiirlerin yanı sıra İkinci Dünya Savaşı sırasında düşmana karşı Sovyet vatanının kahramanca savunulması; savaş sonrasında yaşanan sıkıntılar, barışın güzelliği ve bereketi gibi temaları işleyen şiirler de yer almaktadır. Bilâhare sürgünde çile çeken halkı sabretmeye, birlik olmaya davet eden; vatan hasreti ve ata yurda dönüş umudunu besleyen; Karaçay-Malkar Türklerinin sürgün edildikleri yerlerdeki halklarla dostluk ve kardeşlik ilişkisini işleyen şiirlere yer verilmiştir.

Karaçay-Malkar Türklerinin sürgün döneminin ilk edebî eseri Kırgızistan hükümetinin desteğiyle 1956 yılında Frunze’de yayınlanan *Çaşavubuznu Bayragı* (Hayatımızın Bayrağı) adlı şiir antolojisidir. Eserin hazırlaması işi bu dönemde Kırgızistan Kültür Bakanlığında görev yapan *İzmail Rahayev* ile Kırgızistan Yazarlar Birliğinde görev yapan *Kaysın Kuliyeve* ve *Safar Makitov*’a verilmiştir (Appayeva, 2014, s. 47). Eserde sırasıyla; *Kâzim Möçüyeve*, *Said Şahmurzayev*, *İsa Karaketov*, *Bert Gurtuyev*, *Davut Baykulov*, *Abdülkerim Batçayev*, *Azret Budayev*, *Kerim Otarov*, *Kaysın Kuliyeve*, *Safar Makitov*, *Osman Hubiyev*, *Halimat Bayramukova*, *Hamzat Kobanov*, *İbrahim Mammeyev*, *İsa Botaşev* ve *Yahya Ahmatov* adlı şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Antolojide yer alan eserlerin neredeyse tamamı sürgün öncesinde kaleme alınmış olan şiirlerden oluşmaktadır. Bunların da ekseriyeti *Lenin*, *Komünist Parti*, *Yeni Sovyet Hayatı* ve İkinci Dünya Savaşı sırasında *Kızıl Ordunun* göstermiş olduğu kahramanlıkları üzerinedir.

Eserde ilk olarak Karaçay-Malkar yazılı edebiyatının öncüsü olarak kabul edilen *Kâzim Möçüyeve*’in (1859-1945) sürgün öncesinde kaleme almış olduğu *Lenin*, *Tüzlük* (Doğruluk), *Ölüm Kelir* (Ölüm Gelir), *Soltan-Hamit*, *İgi Söz* (İyi Söz) ve daha pek çok şiirine yer verilmiştir (CB, 1956, s. 4-18). Yine Sovyet dönemi öncesinde yetişmiş olan *Said Şahmurzayev*’in de (1886-1975) *Lenin*, *Cüz Cıllanı Biz Küreşdik* (Yüzyıllarca Biz Mücadele Ettik) ve *Soldatın Sözü* (Askerin Sözü) gibi Sovyet rejimini öven tarzdaki şiirlerine yer verilmiştir (CB, 1956, s. 21-23). Antolojide ilk Karaçay-Malkar Sovyet şairi olma unvanına haiz *İsa Karaketov*’un (1900-1942) kaleme almış olduğu *Tavla* (Dağlar) başlıklı şiirine özellikle yer verildiği dikkat çekmektedir. Şair bu eserini sürgünden çok önce 1928 yılında kaleme almıştır. Ayrıca kendisi de II. Dünya Savaşı sırasında cepheye Kızıl Ordu saflarında Almanlara karşı savaşırken hayatını kaybetmiştir. Oldukça uzun olan bu eserde genel olarak dağların yüceliğinden ve güzelliğinden bahsedilirken, şiirin son mısralarında yer alan *temiz ve berrak pınarlar, gürül gürül çağlayan şelaleler* ve *kıvrıla kıvrıla süzülen ırmaklar* gibi tabiat tasvirlerinden sonra bu şiirin söz konusu antolojiye niçin özellikle konulduğu son üç dörtlükte daha iyi anlaşılmaktadır (CB, 1956, s. 26-29):

Güzel ırmaklar! Nerelerden çıkıyorsunuz?
Böyle aceyle nerelere gidiyorsunuz?
Bizim atamız soğuk buzlar, bulutlardır
Kaynağımız taşlı, ağaçlı yurtlardır

*Ariuv svola! Ne cerleden çıgasız?
Guzabalab kalaylağa barasız?
Bizni atabız svouk kürtle, bulutla
Çıkğanıvız taşlı, ağaçlı curtla*

Biz yol alıyoruz vadilere, ovalara
 Hediye veriyoruz şehirlere, köylere
 Sonra yokuş aşağı denizlere iniyoruz
 Hüzünlenerik mezarımıza giriyoruz
 Bir zaman sonra çıkıp kefenden
 Biz kurtularak gemilerin dibinden
 Bulut olup gökyüzüne çıkıyoruz
 Geri dönüp bu dağlara konuyoruz.

*Biz col salıb özenlege, tüzlege
 Tiğim ete şaharlaga, ellege
 Eniş sürem teññizlege kelebiz
 Mıdah bolub obabızga kirebiz
 Bir zamanda ayırılıb kebenden
 Biz kutulub kemeleni tübünden
 Bulut bolub havalaga çıgabız
 Kaytıb kelib bu tavlaga konabız.*

Anlaşılabacağı üzere eserde engin ve yüce dağların zirvelerindeki buzların erimesiyle ve gökyüzündeki bulutların yağmur olup yağmasıyla teşekkül eden pınar, şelale ve ırmaklar aslında Karaçay-Malkar Türklerini; yüce dağlar, kayalıklar ve ormanlarla kaplı yerler de Kafkasya'yı temsil etmektedir. Söz konusu bu pınar ve şelalelerden beslenen ırmaklar kıvrıla kıvrıla muhtelif yerlerden geçerek denize dökülmekte ve nihayete ermektedirler. Ancak bu durum elbette onlar için nihai bir yok oluş değildir. Çünkü onlar adeta mahşer zamanı kefenlerinden sıyrılarak mezarlarından çıkacak mevtalar gibi tekrar canlanarak bulut olacak ve ata yurtlarındaki yüce dağların zirvelerine konacaklardır. Şair eserinin bu son mısralarında gerçekten de tabiatın işleyişinin güzelliğini betimlemekten başka bir maksat gütmemektedir. Ancak antolojiyi hazırlayanlar (muhtemelen şaire ve eserlerine büyük bir sevgi ve hayranlık duyan *Kaysın Kuliyeu*) bu şiiri o dönemde sürgün hayatı yaşayan Karaçay-Malkar halkına yaşadıkları bütün bu zorluk ve eziyetlere rağmen sabırlı olmalarını ve elbet bir gün ata yurtları Kafkasya'ya dönecekleri mesajını vermek için esere dahil etmişlerdir.

Antolojide Sovyet ideolojisinin bayraktar şairlerinden biri olan *Bert Gurtuyev*'in (1910-2001) Sovyet rejimini öven *Mamurlık Üçün* (Mutlu Bir Hayat İçin), II. Dünya Savaşı sırasında cephede savaşan Sovyet askerlerine moral vermek amacıyla kaleme alınan *Savgala* (Hediyeler) başlıklı şiiri (CB, 1956, s. 31-35) ile Sovyet dönemi Karaçay-Malkar edebiyatında *Devrim Şairi* unvanıyla tesmiye edilen *Davut Baykulov*'un (1902-1942) *Tavlu Kızını Cırı* (Dağlı Kızın Türküsü) başlıklı şiirine de yer verilmiştir. Bu ikinci şiirde Sovyet rejimi öncesindeki sislerle kaplanmış ay misali Karaçay kızlarının çileli hayatı tasvir edilmekte ve bilâhare Sovyet rejimi geldikten sonra berrak gökyüzünde parlayan bir güneş gibi ışık saçtıkları anlatılmaktadır (CB, 1956, s. 39-41). Antolojide Sovyet rejiminin bir başka bayraktar şairi *Azret Budayev*'in (1915-1942) şiirlerine de yer verilmiştir. Kendisi 1942 yılında Komünist Parti Çerek Bölgesi Şubesi Başkanlığı yaptığı sırada Almanlar tarafından tutuklanarak idam edilmiştir. Şairin *Oktyabryatla* (Bolşevikler), *Leninçi Komsomol* (Leninci Genç Komünistler), *Leninni Colunda* (Lenin Yolunda) ve *Kızıl Asker* (Kızıl Ordu) gibi Sovyetik şiirlerinin yanı sıra tabiat unsurlarını da ihtiva eden ve günlük hayatın bazı kesitlerini yansıtan *Biçençi Cıym* (Ot Biçici Grup), *Horladıla* (Yendiler), *Kışha Coluguv* (Kışı Karşılama) başlıklı şiirlerine de yer verilmiştir (CB, 1956, s. 48-55).

Antolojide Sovyet dönemi Karaçay-Malkar şiirinin en güçlü temsilcilerinden biri olan *Kerim Otarov*'un (1912-1974) sadece *Partizan Kabırla* (Direnişçilerin Mezarları) ve

*Sabiy Şuyohlarım*a (Çocuk Dostlarıma) başlıklı iki uzun şiirine yer verilmiştir (CB, 1956, s. 57-90). Ancak şairin aynı yıl *Colla* (Yollar) adında müstakil bir şiir kitabı daha yayınlanmıştır. Bu eser Karaçay-Malkar Türklerinin sürgünde iken yayınlanmış ilk müstakil edebî eseri olması bakımından ayrıca bir önem arz etmektedir. Ekseriyetle Sovyetik temalı şiirlerin yer aldığı bu eser *Nasıbnı Cırı* (Mutluluğun Türküsü), *Sınav* (Tecrübe) ve *Şuyohluk Sözü* (Dostluk Sözü) şeklinde üç ana bölüme ayrılmıştır. En fazla şiirin yer aldığı eserin ikinci bölümünde; Rus literatüründe *Büyük Vatanseverlik Savaşı* şeklinde tabir edilen İkinci Dünya Savaşı teması işlenmiştir. Şairin 1941-1944 yılları arasında bu temayla ilgili kaleme aldığı şiirleri arasında *Biz Horlarbız* (Biz Kazanırız), *Ant* (Yemin), *Sen Bizge Bagalısa* (Sen Bizim İçin Değerlisin), *Ahır Tilek* (Son Dilek), *Atakanı Allında* (Hücum Öncesinde) ve *Kızıl Asker* (Kızıl Ordu) gibi Almanları sert bir şekilde eleştiren ve Sovyet askerlerinin kahramanlığını öven coşkulu eserlerin yanı sıra *Küygen Cer* (Yanan Yer), *Avur Uruşdan Arıb* (Ağır Savaştan Yorulup), *Emmenni Tob Ok Üzgendi* (Meşe Ağacını Top Mermisi Koparmış), *Ak Kayınçık* (Küçük Ak Kayın Ağacı), *Küygen Orus Elle* (Yanan Rus Köyleri) ve *Kanadı Sıñnan Kuş* (Kanadı Kırılan Kuş) gibi savaşın getirdiği felâket ve acıları yansıtan eserler de yer almaktadır (Otarov, 1956, s. 59-215). Şair söz konusu bu savaş temalı şiirlerinde bir taraftan Sovyet ordusunun kahramanlıklarını ve düşmana karşı kazanılan zaferlerini yüceltirken, bir taraftan da bu zaferlerin elde edilmesinde Karaçay-Malkar Türklerinin de pay sahibi olduğunu dolaylı şekilde bildiren bazı göndermeler yapmaktadır. Şair bununla Sovyet yönetiminin suçlamalarına karşın Karaçay-Malkar Türklerinin Sovyet ordusu saflarında düşmana karşı kahramanca savaştığını ve dolayısıyla halkının vatan haini olmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Şair yine bazı şiirlerinde üstü kapalı olarak halkının haksız yere sürgün edildiğini ve elbet bir gün bu yanlıştan geri döneceğini ifade etmektedir. Meselâ *Zaman* başlıklı şiirinde yer alan şu mısralarıyla halkına yapılan bu zulmün zamanı gelince adaletin pençesinden kurtulamayacağını söylemektedir (Otarov, 1956, s. 175):

Sen bilmezsin hileyi, düzgün yaparsın işini	<i>Sen bilmeyse közbavnu, tüz etese işiñi</i>
Dünyada keskin hüküm verendir zaman	<i>Duniyanı katı südüüsü zaman</i>
Senin hükmünle karşılaşmaktan kurtulamaz	<i>Seni südüüne tübemey kutulallık tüyüldü</i>
Yeryüzünde yaşayan tek bir insan.	<i>Cerni üsünde çaşagan adam.</i>

Şair sürgün döneminde iken halkının çileli sürgün hayatını açık bir şekilde yansıtan şiirler de kaleme almıştır. Ancak o dönemde yayınlanması mümkün olmadığı için şairin bu tür şiirleri ancak 1990 yılında *Zamanın Avazı* (Zamanın Sesi) adlı eserinde yayınlanabilmiştir. Eserin *Zurnukla Kaytırla* (Turnalar Dönerler) başlıklı bölümünde verilen sürgün temalı şiirlerde şair halkının haksız yere sürgün edildiğini, düzenin hep böyle devam etmeyeceğini, halkının masum olduğu gerçeğinin bir gün mutlaka ortaya çıkacağını ve önünde sonunda adaletin mutlaka yerine geleceğini söylemekte; sürgünde çile çeken halkını sabretmeye ve birlik olmaya davet etmektedir. Şair bazı şiirlerinde de halkına bu zulmü reva gören Sovyet idarecilerini açık ve sert bir üslupla eleştirmektedir (Otarov, 1990, s. 3-103).

Çaşavubuznu Bayrağı (Hayatımızın Bayrağı) adlı şiir antolojisinde eserlerine yer verilen bir başka önemli isim ileride Sovyetler Birliği çapında ve bilâhare dünyaca ünlü bir şair haline gelecek olan *Kaysın Kuliyev*'dir (1917-1985). Ana diline olduğu kadar Rusçaya da çok iyi derecede vakıf olan şair 1938 yılında Sovyet Yazar ve Şairler Birliğine kabul edilmiştir. Bu arada kendisi *Boris Pasternak*, *Konstantin Simonov* ve *Aleksandr Fadeyev* gibi dönemin önde gelen Sovyet yazar ve şairleriyle de yakın dostluklar kurmuştur. Kaysın Kuliyev bir müddet sonra II. Dünya Savaşının başlaması üzerine Kızıl Ordu'ya yazılarak cepheye gitmiştir. Ancak savaş sırasında ağır bir şekilde yaralanmış ve uzun bir süre tedavi görmüştür. Şair hastanede tedavisi tamamlanıp taburcu olduktan sonra halkının sürgün edildiğini öğrenmiş; Sovyet yetkililerinin kendisine sunduğu birtakım ayrıcalık ve imkânları reddederek halkıyla birlikte olmayı tercih etmiş ve Kırgızistan'a sürgün gitmiştir. Şair bu dönemde kendisinin edebî faaliyetlerine ve eserlerinin yayınlanmasına yasak getirildiği için daha ziyade Kırgız şair ve yazarlarının eserlerini Rusçaya tercüme etmekle meşgul olmuştur. Bu arada edebiyat sahasına yeni girmiş olan genç *Cengiz Aytmatov*'un hikâyelerini Rusçaya tercüme edip yayınlamak suretiyle onun ileride dünyaca meşhur bir yazar olmasının kapılarını da açmıştır (Gurtulanı, 2002, s. 11-12).

Kaysın Kuliyev'in sürgün döneminde Karaçay-Malkar Türkçesiyle kaleme aldığı şiirlerinin yayınlandığı tek eser *Çaşavubuzu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı) adlı şiir antolojisidir. Bazı kaynaklarda şairin Kırgız Türkçesiyle yayınlanan *Mamırlıknı Makamları* (muhtemelen Kırgız Türkçesiyle *Tıñçtik Irları*; Huzur Melodileri, Frunze, 1956) adlı bir şiir kitabının varlığından bahsedilmekteyse de eserin muhtevasıyla ilgili hiçbir bilgi verilmemektedir (MLİO, 1978, s. 239, 443). *Çaşavubuzu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı) adlı şiir antolojisini hazırlayan kısmında *Safar Makitov*'un ismi geçmekle birlikte aslında bu eseri hazırlayıp yayınlayan Kaysın Kuliyev'dir. Muhtemelen antolojinin ismine Kaysın Kuliyev'in *Çaşavubuznu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı) adlı şiirinin başlığının konulması da bu yüzdendir. Antolojide yer alan şaire ait eserler arasında; Sovyet rejimine övgü ve bağlılık temasını ihtiva eden *Çaşavubuznu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı), *Partiyaga* (Komünist Partiyeye), *Tuvgan Kıralıma* (Doğduğum Vatanıma) gibi şiirlerin yanı sıra II. Dünya Savaşından sonra yaşanan sıkıntılar; barışın güzelliği ve bereketi gibi temaları işleyen *Sen Borçuñu Tolturduñ* (Sen Borcunu Ödedin), *Açık Söz* ve *Sabanla Şuvuldaydıla* (Ekinler Uğulduyor) başlıklı şiirleri; sürgün edildikleri yerlerdeki halklarla dostluk ve kardeşlik temasının işlendiği *Kazah Üyde* (Kazak Evinde) ve *İssi-Kölnü Cırı* (Issık-Köl'ün Türküsü) başlıklı şiirleri; aşk ve sevgi teması üzerine *Süymeklik* (Aşk), *Kızga* (Sevgiliye), *Tişiruvoga* (Kadına), *Süymeklik Cırı* (Aşk Türküsü), *Süyeme Seni* (Seviyorum Seni) başlıklı şiirleri; vatana hasret ve dönme umudu temasını işleyen *Okuvçuma* (Okuyucuma), *Ana Til* (Ana Dili), *Anama* (Anneme), *Çaşıma* (Oğluma), *Küz Artı* (Güz Sonu) ve *Örlev* (Tırmanış) başlıklı şiirleri bulunmaktadır (CB, 1956, s. 92-132).

Kaysın Kuliyev de aynı Kerim Otarov gibi sosyalist ideolojiye yürekten inanan, Lenin'e ve Sovyet rejimine sadakatle bağlı bir şairdir. Kendisi de bunu muhtelif şiirlerinde açıkça ifade etmektedir. Şairin 1955 yılında kaleme aldığı ve antolojiye isim

olarak verilen *Caşavubuznu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı) başlıklı şiirinde V. Lenin'in kendisi için bir *hayat ülküsü* olduğu dile getirilmektedir (CB, 1956, s. 94):

Lenin'in adını söylediğimizde	<i>Leninni atın aythanıbizlay</i>
Güneş doğuyor evimizin içine	<i>Kün tiyedi üyübüzünü içine</i>
Dağlı sürülerini otlatmış öylece	<i>Tavlu sürüvün kütgendi alay</i>
Dua ederek Lenin'in devrimine	<i>Algış ete Leninni işine</i>
Zor zamanda ah anam demek	<i>Kıyın sagatda oy anam degenni</i>
Yerine biz Lenin demişiz	<i>Ornuna biz Lenin degenbiz</i>
Kuş kanadı sesli adını Lenin'in	<i>Kuş kanat tavuşlu atın Leninni</i>
Hayatımıza bayrak yapmışız.	<i>Caşavubuzga bayrak etgenbiz.</i>

Şair antolojide yer alan eserlerinin hiçbirinde halkının haksız yere sürgün edilmesini açık bir şekilde ifade etmemektedir. Ancak II. Dünya Savaşıyla ilgili şiirlerinde halkının savaşta kahramanca savaşarak Sovyet vatanı için canını feda ettiğini sık sık vurgulamaktadır. Şair burada üstü kapalı da olsa Sovyet vatanı için nice canlar feda eden halkının vatan haini olmadığını ima etmektedir. Şair bazı şiirlerinde savaş sırasında bazı imtiyazlı kesimlerin evlerinde rahatça uyurken, halkına mensup pek çok askerinin Sovyet ordusu saflarında düşmana karşı kahramanca savaştığını ve zaferin öyle kolay kazanılmadığını vurgularken, imtiyazlı kesimi de sert bir şekilde eleştirmektedir. Kerim Otarov'a ithafen yazmış olduğu *Sen Borçuñu Tolturduñ* (Sen Borcunu Ödedin) başlıklı şiirinde savaşın cephede kahramanca can veren Sovyet askerleri tarafından kazanıldığı halde zafer kutlamasını başkalarının yaptığını söylerken bir nevi halkına yapılan haksızlığı da dile getirmektedir (CB, 1956, s. 100):

Biz savaşta mermilerin altında giderken	<i>Biz uruş okla tübüünde barganda</i>
Şu kendilerini geride tutup gizlenenler	<i>Ol keslerin artha saklab bukganla</i>
Bize gülümsemesinler, biz düşmandan	<i>Bizge ışarmasınla, biz duşmandan</i>
Zaferi söküp aldığımızda! Hilekârlar!	<i>Horlavnu tartıb alsak! Hıyılaçıla!</i>
Hazır yemeğe oturmasını bilenler	<i>Hazır ařha olturuvnu bilgenle</i>
Bizden el sıkışmayı beklemesinler	<i>Bizden kol berivnü saklamasınla</i>
Yatakta kadın sıcaklığını tercih edenler	<i>Katın cılvounda kalırğa süygenle</i>
Bu taş gibi sözlerimi üstlerine alsınlar!	<i>Bu taş kibik sözlerimi alsınla!</i>

Şair bazı şiirlerinde halkına sabırlı olmayı telkin ederek elbet bir gün ata yurda döneleceği mesajını vermektedir. Meselâ *Okuvçuma* (Okuyucuma) başlıklı şiirinde zulüm ve zorluktan bunalmış halkının gönlünü ferahlatmaya ve moral vermeye çalışmaktadır (CB, 1956, s. 92-93):

Okuyucum şiirime yer ver evinde	<i>Okuvçum nazmuma cer ber üyüünde</i>
Belki yarar mutlu, sıkıntılı gününde	<i>Kaydam, carar kuvanç, carsuv küünüünde</i>
Kim bilir zor gününde ferahlatır	<i>Kim bileği ol kıyın kün capsarır</i>
Yüreğine bir faydası olabilir.	<i>Cüregiñe asuv bolırğa bolur.</i>

Şair 1951 yılında kaleme aldığı *Küz Artı* (Güz Sonu) başlıklı şiirinde ise halkının ata yurduna dönüş ümitlerini beslemekte ve onların mücadele azmini canlı tutmaya çalışmaktadır. Şair eserinde hâli hazırda 'soğuk bir kış mevsimini' yaşayan halkının karşılaştığı zor şartlara karşı mücadele ederek hayatta kalmak suretiyle en sonunda 'yaz mevsimini' mutlaka göreceğini söylemektedir (CB, 1956, s. 111-112):

Ağaçların yeşilliğini yaz	<i>Terekleni köklüğün cay</i>
Berberinde alıp götürmüş	<i>Birgesine alıb ketgendi</i>
Günlerin uzunluğunu da	<i>Künleni uzunlugun da</i>
Bırakmayıp yanında götürmüş	<i>Koymay birgesine eltgendi</i>
Hayatta kalanlara yine gelir yaz	<i>Savlaga entda kelir cay</i>
Kavun, elma kokusuyla	<i>Huvan, alma iyis bla</i>
Yağmurlar buğdaylara	<i>Cavunları budaylaga</i>
Orman göllerine yağarlar.	<i>Ağaç küllege cavarla.</i>

Çaşavubuznu Bayrağı (Hayatımızın Bayrağı) adlı şiir antolojisinin editörü **Safar Makitov** da (1917-2013) İkinci Dünya Savaşına katılan şairlerden biridir. Savaş sırasında gösterdiği kahramanlıkları sebebiyle Sovyet yönetimi tarafından on dört madalya ile ödüllendirilmiştir. Kendisi savaş öncesinde Moskova'daki Komünist Partinin Gazetecilik kurslarına devam etmiş; savaş sonrasında sürgün gittiği Kırgızistan'da Eğitim Enstitüsü Tarih Bölümünden mezun olmuştur. Şairin söz konusu antolojide; Bolşevik ihtilalini konu alan *Oktyabr* (Ekim), II. Dünya Savaşı arifesinde bütün Sovyet halkını savaş için seferberliğe çağıran *Borçluma Curtuma* (Borçluyum Yurduma), savaş felâketini anlatan *Uruşnu Atı Kurusun* (Savaşın Adı Yok Olsun) başlıklı şiirlerinin yanı sıra; Bolşevik ihtilali sonrasında 1918-1922 yılları arasında Bolşevikler ile Menşevikler arasında cereyan eden iç savaş konu alan *Atlarigiz Unutulmazla* (Adlarınız Unutulmaz) başlıklı bir şiiri mevcuttur (CB, 1956, s. 134-152).

Çaşavubuznu Bayrağı (Hayatımızın Bayrağı) adlı şiir antolojisinde bilâhare nesir alanında büyük şöhret kazanmış olan **Osman Hubiyev**'in (1918-2000) bazı şiirlerine de yer verilmiştir. Bunlar da sürgün öncesinde kaleme alınan ve daha önce de yayınlanmış olan; Ukrayna'nın Alman işgalinden kurtarılmasını ve Sovyet ordusunun kahramanlıklarını anlatan marş niteliğindeki *Alga* (İleri); Sovyet vatanını savunmak üzere cepheye gitmek üzere yola çıkan bir asker ile onu uğurlamaya gelen sevgilisinin diyaloglarını işleyen *Kanlı Künde Kanatım* (Kanlı Günde Kanadım); Sovyet rejimi ve Lenin'in övüldüğü *Bizni Curt* (Bizim Vatan) ve *Çaş Tölü* (Genç Kuşak) başlıklı şiirleridir (CB, 1956, s. 154-160).

II. Dünya Savaşı gazilerinden **Hamzat Kobanov** (1916-1998) sürgün döneminde gerçekleştirilen edebî faaliyetler sırasında ismi öne çıkan önemli şairlerden biridir. Nitekim kendisi o dönemde yayınlanan az sayıdaki şiir antolojilerinden olan *Ciltinle* (Kıvılcımlar, Alma-Ata, 1957) ve *Taza Cürekdən* (Saf Yürekten, Frunze, 1957) adlı eserleri hazırlayıp yayınlayan kişidir. Şairin *Çaşavubuznu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı) adlı antolojide de birkaç şiirine yer verilmiştir. Bunlar sırasıyla; çocuklara yönelik kaleme alınan *Kızçık bla Culduzçuk* (Küçük Kız ile Yıldızcık) ve *Temir Kuş*

(Demir Kuş) başlıklı şiirleri ile SSCB'nin Hindistan'la dostluk ilişkisini konu alan *Eki Terek* (İki Ağaç) başlıklı şiirleridir (CB, 1956, s. 169-172). Şairin 1956 yılında kaleme aldığı *Eki Terek* (İki Ağaç) başlıklı şiirinde; 1955 yılında dönemin SSCB'nin Genel Sekreteri *Nikita Hruşçev* ile Başbakanı *Nikolay Bulganin*'in Hindistan'a resmî ziyarette bulunmaları ve bu vesileyle dünyaya barış mesajı vermeleri konu edilmektedir. Şair bu eserini Hindistan'ın ilk başbakanı olan *Pandit Cevahirlal Nehru*'ya (1889-1964) selâm göndermek suretiyle tamamlamaktadır (CB, 1956, s. 171).

Herhalde Büyük Vatan Savaşına 'katılmayan' az sayıda şairden biri olan *İsa Botaşev* (1925-1991) savaş döneminde Komünist Partisinin bölgedeki muhtelif şubelerinde propagandist ve eğitimci olarak çalışmıştır. Kendisi sürgün döneminde şiir türünde eserler vermişse de sürgünden sonra daha ziyade tiyatro oyunları yazmakla meşgul olmuştur (Sarbaşeva, 2020, s. 285-286). Şairin sürgün döneminde kaleme aldığı bazı şiirleri *Çaşavubuznu Bayrağı* (Hayatımızın Bayrağı) adlı antolojide de yer almıştır (CB, 1956, s. 179-198). Ancak kendisi 1957 yılında *Cüregimden Cırlayma* (Yüreğimden Nağmeler) isimli bir de müstakil şiir kitabı yayınlama başarısını göstermiştir. Antolojide yer alan şiirler ile müstakil şiir kitabında yer alan şiirler hemen hemen aynıdır. Her iki eserde de ilk önce şairin Sovyet rejimine methiye tarzındaki şiirlerine yer verilmiştir. Bilâhare şairin epeyce bir yekûn tutan 'Büyük Vatan Savaşı'na dair kaleme aldığı eserleri arasında; Almanların Kafkasya'yı işgali sırasında partizan (sivil direniş) kuvvetleri saflarında Almanlara karşı savaşırken can veren gençlere ithafen *Eki Partizanga* (İki Partizana) başlıklı şiiri ile Büyük Vatan Savaşının efsane kahramanlarından biri olan *Aleksandr Matrosov*'a (Başkurt asıllıdır; asıl ismi *Şakircan Yunusoviç Muhammedcanov*, 1924-1943) ithafen kaleme alınan *Partiyani Caşına* (Partinin Oğluna) başlıklı şiiri dikkat çekmektedir. Ayrıca savaş sırasında büyük kahramanlıklar gösteren Sovyet hava kuvvetleri pilotu Malkarlı *Alim Baysoltanov*'a (1919-1943) ithafen *Sovyet Soyuznu Cigiti Baysoltanov Alimni Cırı* (Sovyetler Birliği Kahramanı Baysoltanov Alim'in Türküsü) başlıklı bir methiye şiiri mevcuttur (Botaşev, 1957, s. 39, 47, 51). Şair bütün bu savaş kahramanlığı temalı eserleriyle aslında halkına yöneltilen 'vatana ihanet' suçlamalarını boşa çıkarmaya çalışmaktadır. Bunun dışında şairin sürgün hayatı yaşadığı Kırgızistan'ın başkenti Frunze (bugünkü Bişkek) şehrine ithafen 1955 yılında kaleme aldığı *Frunze Şaharga* (Frunze Şehrine) başlıklı şiiri dikkat çekmektedir. Şair bu eserinde sürgün hayatı sırasında halkına maddî ve manevî desteğini esirgemeyen Kırgız Türklerine şükran duygularını dile getirmektedir (Botaşev, 1957, s. 51).

Sürgün döneminde yapılan bir diğer önemli edebî faaliyet 1957 yılında Frunze'de yayınlanan *Birge Cırlayık* (Birlikte Şarkı Söyleyelim) adlı şiir antolojisidir. Bu eser 28 Temmuz-11 Ağustos 1957 tarihleri arasında Moskova'da düzenlenen 6. *Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali* için hazırlanmıştır. Eser dört ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde adı geçen festivale ithafen kaleme alınmış marşlar, ikinci bölümde şiirler, üçüncü bölümde piyesler ve dördüncü bölümde Karaçay-Malkar halk danslarının icrasına dair ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Esere dâhil edilen şiirlerin büyük çoğunluğunu Sovyet rejimi, komünist parti, barış ve huzur, halkların kardeşliği ve dostluğu gibi temalar ihtiva etmektedir. Bu şiir antolojisi *İzmail Rahayev* (1919-2005)

tarafından hazırlanarak yayınlanmıştır. Kendisi savaş sırasında Kabardey-Balkar Özerk Cumhuriyeti devlet tiyatrosunda aktörlük ve idarecilik görevlerinin yanı sıra savaşla ilgili olarak tiyatro, film, radyo programları üreterek kitle iletişim araçları vasıtasıyla Sovyet hükümeti adına propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Kırgızistan'a sürgün edildikten sonra 1944-1957 yılları arasında Kırgızistan'daki Rus Devlet Drama Tiyatrosunun başrol oyuncusu ve Kırgız Devlet Opera ve Bale Tiyatrosunun müdürlüğünü yapmıştır. Adı geçen antolojide İsmail Rahayev'in Karaçay-Malkar halk türkülerinin esinlenerek hazırladığı *Malkar Festival Marşı* ile *Bürokrat ve Sözü Tatlı Cüreği Katı* (Sözü Tatlı Yüreği Katı) başlıklı piyesleri yer almaktadır (BC, 1957, s. 3-6, 57-59, 85-102).

Müteakiben adı geçen antolojide sırasıyla *Canakayıt Zalihanov'un Lenin, Partiyayı XX-çı Syezdine* (Komünist Partinin 20. Kongresine); *Bert Gurtuyev'in Malkar Marşı*; *Osman Hubiyev'in Partiya* (Komünist Parti); *Hacı-Musa Kuliyeov'in Festivalga* (Gençlik Festivaline); *Abdülkerim Baykulov'un Moskva* (Moskova) başlıklı marş niteliğindeki şiirlerine yer verilmiştir (BC, 1957, s. 13-14, 16-17, 18-19, 20-25, 27). Bu dönemde ortaya koymuş olduğu edebî faaliyetleriyle ismi öne çıkan *Canakayıt Zalihanov'un* (1917-1995) eserlerinden biraz bahsetmek gerekir. Kendisi sürgün döneminde *Süygen Curtum* (Sevgili Yurdum, Frunze, 1957) adıyla müstakil bir şiir kitabı yayınlama başarısını göstermiştir. Şair sürgün öncesinde Komünist Partisi Çerik Bölge Komitesi Başkanlığı görevini yürütmüş, savaş sırasında da Kuzey Kafkasya bölgesini işgal eden Nazi Alman askerlerine karşı partizan (direniş) müfrezelerinden birine komuta etmiştir. Bilâhare 8 Mart 1944 tarihinde halkıyla beraber Kırgızistan'a sürgün gitmiştir. Burada kendisine nispeten iyi şartlar sunulmuş; Kırgız Devlet Yayınevinde müdür yardımcılığı ve bilâhare Kırgızistan Bakanlar Kurulu yazı işleri müdürlüğü gibi üst düzey makamlarda görev yapmıştır (Musukalanı, 2012, s. 8). Şairin yukarıda adı geçen eserinde sürgün öncesi ve sonrası kaleme aldığı şiirler yer almaktadır. Eserin ilk kısımlarında 'batmayacak güneşimiz' şeklinde övgülerin bulunduğu *Lenin Atabız* (Lenin Babamız), *Öhtem Kızıl Asker* (Yüce Kızıl Ordu) ve *Oktyabr* (Ekim) gibi Sovyetik temalı şiirler yer almaktadır. Eserde şairin 1946 yılında, yani sürgünden birkaç yıl sonra kaleme aldığı *Tansık Bolama* (Özlüyorum) başlıklı şiirinde yurduna duyduğu özlem dile getirilmektedir (Zalihanov, 1957, s. 72):

Selam sana selam, benim öz yurdum	<i>Salam sañña salam, meni tuvgan elim</i>
Görmeye hasretim, kederlidir genç gönlüm	<i>Körürge tansık bolama, mıdahdı çaş kölüm</i>
Özlüyorum yürekten, başı karlı dağlarını	<i>Tansıklayma cürekden, ak baş tavlarını</i>
Görkemli ağaçlarını, soğuk ırmaklarını	<i>Subay tereklerini, suvuk suvarını</i>
Hatırımdadır, dağların güney yamacında	<i>Esimdedi, gevelü künlümlede</i>
Koyun sürülerinin durup yayılması	<i>Koy sürüoleni tohtab keñ cayılğanı</i>
Taşlı yollarda atların koşarken kıvılcım çıkarması	<i>Taşlı tav collada at ayaknı ot çakğanı</i>
Boz kayalıklardan berrak suların akması.	<i>Kök kayaladan suvnu ağarıb ağanı.</i>

Birge Cırlayık (Birlikte Şarkı Söyleyelim) adlı antolojide eserlerine yer verilen bir diğer önemli şair *Tanzila Zumakulova'*dır (1934). Kendisi henüz çocuk yaşta iken

ailesiyle birlikte Kırgızistan'a sürgün gitmiştir. Şairin gençlik festivaline ithafen kaleme aldığı *Algışlayma Festivalni* (Kutluyorum Festivali) başlıklı şiirinin yanı sıra *Ordenli Kırgızstanña* (Ödüllü Kırgızistan'a), *Armiyada Caşlaga* (Ordudaki Gençlere) ve *Traktorçu Caşını Süyeme* (Traktörcü Genci Seviyorum) başlıklı şiirlerine de yer verilmiştir (BC, 1957, s. 28-32). Şairin, Komünist Partinin direktiflerini fazlasıyla yerine getiren Kırgızistan yönetiminin *Lenin Nişanı* ile ödüllendirilmesinden bahisle kaleme aldığı *Ordenli Kırgızstanña* (Ödüllü Kırgızistan'a) başlıklı şiirinde Kırgız Türklerinin çalışkanlığı övülmektedir (BC, 1957, s. 29-30).

Antolojide *Halimat Bayramukova*'nın *Leninni Pamyatnigi* (Lenin'in Anıtı) ve *Ayt* (Söyle) başlıklı iki şiirine yer verilmiştir. Şair ilk şiirinde bir eli yukarıda ve belirli bir yönü işaret eden Lenin anıtından bahisle çıkılan komünizm yolundan asla geri dönülmeyeceğini dile getirirken; ikinci şiirinde ise birtakım yetersizlikleri olduğu bahanesiyle karısını boşayıp başka bir kadınla evlenmeye heveslenen bir adamı eleştirmektedir (BC, 1957, s. 33-35). Müteakiben *Hamzat Kobanov*'un 1950'li yılların ortalarında SSCB'nin gündemini yansıtan *TU 104* ve *Süvets Kanal* (Süveyş Kanalı) başlıklı oldukça enteresan şiirlerine yer verilmiştir. Şairin *TU 104* başlıklı şiiri 1955 yılında Rus uçak mühendisi *Andrey Tupolev* tarafından üretilen Sovyet yapımı dar gövdeli *TU 104* isimli jet yolcu uçağı hakkındadır (BC, 1957, s. 36-37). Şair *Süvets Kanal* (Süveyş Kanalı) başlıklı şiirinde ise 1956 yılında *Cemal Abdül Nasır*'ın liderliğindeki Mısır'ın İngiliz ve Fransız şirketlerinin yönetiminde bulunan Süveyş Kanalı'nı millileştirmesini konu almaktadır. Mısır'ın bu teşebbüsü üzerine İngiltere ve Fransa askerî bir harekâtla Süveyş Kanalı'nı tekrar ele geçirmiş, fakat ABD'nin uyarısı ve bilhassa SSCB'nin tehditleri üzerine geri çekilerek Süveyş Kanalı'nı Mısır yönetimine bırakmak zorunda kalmışlardır. Şair bütün bu gelişmeleri eserinde üstü kapalı da olsa SSCB'nin bir zaferi olarak dile getirmektedir (BC, 1957, s. 37-38).

Antolojide savaş sırasında büyük kahramanlıklar gösteren, savaş sona erdikten sonra ise *J. Stalin* tarafından 25 yıl süreyle *Gulag çalışma kamplarına* sürgün edilmek suretiyle 'ödüllendirilen' *Adilgeriy Sottayev*'in (1910-1977) şiirlerine de yer verilmiştir. Kendisi savaş zamanında 1941-1945 yılları arasında büyük kahramanlıklar göstermiş ve daha savaş devam ederken ikisi Stalingrad ve Berlin muharebeleri olmak üzere üç cesaret madalyasıyla taltif edilmiştir. Zafer sonrasında halkının sürgün edildiğini öğrenen Adilgeriy Sottayev de ordudan ayrılarak Kırgızistan'a sürgün edilen akrabalarının yanına gitmiştir. Bilâhare sürgünde iken kısa bir süre sonra *J. Stalin*'e halkının sürgün edilmesini kınayan bir mektup yazma cesaretini göstermiştir. Bunun üzerine derhal mahkemeye çıkarılarak kendisine 25 yıl sürgün cezası verilmiş ve Gulag çalışma kamplarının en kuzeyinde bulunan Verhoyansk bölgesindeki Batagay köyüne gönderilmiştir. Adilgeriy Sottayev çalışma kamplarında çok ağır şartlarda altı yılını doldurmuşken 1953 yılında *J. Stalin*'in ölmesi üzerine Kırgızistan Sovyet mahkemesi de söz konusu bu ceza kararını iptal etmiştir. Böylelikle Adilgeriy Sottayev de Kırgızistan'a geri dönmüş ve bir müddet öğretmenlik işiyle meşgul olmuştur. Sürgünden döndükten sonra bazı yüksek mevkilerde görev yapmıştır (Haciyeva, 2019, s. 188-189). Antolojide Adilgeriy Sottayev'in *Pionerni Cırı* (Liderin Türküsü), *Otlıçnikni Atından* (Başarılı Öğrenciye İthafen), *Kayt* (Dön) ve *Kara Kaşçık* (Kara Kaşlı) başlıklı

şairlerine yer verilmiştir (BC, 1957, s. 45-47). Şair *Pionerni Cırı* (Liderin Türküsü) başlıklı şiirinde muhtemelen sürgün dönüşü arifesinde herhangi bir pürüz çıkmasına meydan vermemek için Sovyet rejimine olan bağlılığını vurgulamaktadır (BC, 1957, s. 45).

Antolojide bir başka asker kökenli şair *Tahir Kobanov*'un (1918-1993) *Batır Bol* (Cesur Ol), *Suratçıga* (Ressama) ve *Tavlu Tango* (Dağlı Tango) başlıklı şiirlerine yer verilmiştir (BC, 1957, s. 48-50). Şair 1941 yılında kaleme aldığı *Batır Bol* (Cesur Ol) başlıklı eserinde bir genç kızın ağzından Sovyet gençlerini düşmana karşı vatan topraklarını savunmaları için cepheye gitmelerini teşvik etmektedir. Ancak söz konusu bu 'teşvik' (yani propaganda) maksatlı şiirde şairin biraz ölçüyü kaçırdığı müşahede edilmektedir (BC, 1957, s. 48):

Sevgilimden daha çok severim seni	<i>Süygenimden da bek süyerme seni</i>
Yaralandığın haberini işitirsem	<i>Caralı boldu deb eşitsem</i>
Kalbim sevinçle dolar benim	<i>Cüregim kuvançdan tollukdu meni</i>
Zaferle döndüm diye gelirsen.	<i>Horlab kaythanma deb cetseñ.</i>

Sürgün döneminde gerçekleştirilen edebî faaliyetler bakımından ismi ön plana çıkan *Hamzat Kobanov*'dan (1916-1998) yukarıda kısaca bahsetmiştik. Kendisi eserlerinde işlediği konularla dikkat çeken, oldukça kabiliyetli ve ileride Karaçay-Malkar edebiyatının sembol isimlerinden biri olmaya aday şairlerden biridir. Ancak bazı talihsizlikler sebebiyle edebiyat sahasında parlayan yıldızı aniden sönmüştür. Sürgün öncesinde bir müddet öğretmenlik yapmış, bilâhare *Kolhoznaya Jizn* (Kolhoz Hayatı) ve *Kızıl Karaçay* gazetelerinde çalışmıştır. 1940 yılında Kızıl Orduya yazılarak Büyük Vatanseverlik Savaşına katılmış ve cephede ağır bir şekilde yaralanarak 1941 yılında ordudan terhis edilmiştir. Bilâhare memleketine döndükten sonra birkaç yıl öğretmenlik mesleğine ve edebî faaliyetlerine devam eden şair 2 Kasım 1943 tarihinde halkıyla birlikte Kırgızistan'a sürgüne gitmiştir. Kendisi sürgün döneminde iken birkaç şiir antolojisi yayınlamak suretiyle ölmeye yüz tutmuş Karaçay-Malkar edebiyatını yeniden canlandırmak için büyük çaba sarf etmiştir. Sürgün dönüşünde Karaçay edebiyatının yeniden kurulması çalışmalarında aktif rol oynayan Hamzat Kobanov bu arada o dönemde Karaçay edebiyatının gözde ismi haline gelen *Halimat Bayramukova* ile evlenmişse de bu evlilik fazla uzun ömürlü olmamıştır. Hamzat Kobanov eşinden ayrıldıktan sonra, Halimat Bayramukova'nın o dönemde Karaçay edebiyatının 'yöneticisi' konumuna gelmiş olmasından dolayı yurdunu terk ederek Kabardey-Malkar Cumhuriyetine yerleşmek mecburiyetinde kalmıştır. Hamzat Kobanov burada bir müddet öğretmenlik yapmış ve daha sonra *Kommunizmge Col* (Komünizm Yolu) gazetesinde çalışmıştır. Şair hayatının bu döneminde edebî faaliyetlerini hiç aksatmadan devam ettirmiş ve epeyce de bir eser ortaya koymuştur. Ancak *Kaysın Kuliyeve* ve *Kerim Otarov* gibi kendisiyle aynı dönemin meşhur Malkar şairlerinin gölgesinde kalmış ve hak ettiği halde hiçbir zaman edebiyat sahasında ön saflara geçememiştir. Şairin bazı eserleri de birtakım engeller sebebiyle yayınlanmamıştır. Netice itibarıyla Hamzat Kobanov başlangıçta Karaçay edebiyatının parlayan yıldızlarından biri olarak boy göstermiş ise de bilâhare muhtelif sebeplerden ötürü şairin edebî kariyeri orta hallice seyrederek öylece sonlanmıştır (Kagıylanı, 2001, s. 4).

Hamzat Kobanov'un sürgün dönemindeki edebî faaliyetlerinden bahsedecek olursak; kendisi ilk olarak 1957 yılında Kırgızistan'ın Frunze (bugünkü Bişkek) şehrinde *Taza Cürekdən* (Saf Yürekten) adlı şiir antolojisini hazırlayıp yayınlamıştır. Antolojide yer alan eserlerin ekseriyeti Komünist Parti, Lenin, Sovyet rejimi ve Sovyet vatanı, Kızıl Ordu ve Büyük Vatanseverlik Savaşı gibi temaları ihtiva etmektedir. Bunun dışında; Sovyet rejimi öncesindeki eski hayat tarzının olumsuzlukları, yeni Sovyet hayatı ve bu hayatın güzellikleri, gelişmişlik ve refah düzeyi ile aşk temalı şiirler de yer almaktadır. Antolojide eserlerine yer verilen şairler arasında *Halimat Bayramukova*, *Abdülkerim Baykulov*, *Osman Hubiyev*, *Hamzat Kobanov* ve *Azret Ebzeyev* gibi nispeten edebî faaliyetler bakımından epeyce bir yol almış şairler bulunmaktadır. Bunun dışında *Tahir Kobanov*, *Nazir Hubiyev*, *Umar İjayev* ve *Asker Koçkarov* gibi edebiyat sahasına yeni girmiş olan genç şairlerin eserlerine de yer verilmiştir. Bu antolojinin dikkat çeken bir başka özelliği ise sadece Karaçaylı şairlerin eserlerine yer verilmiş olmasıdır. O güne kadar Malkarlı şairler tarafından çıkarılan şiir antolojilerinde Karaçaylı şairlerin eserlerine de yer verilmek suretiyle sürgün döneminde bir ortak Karaçay-Malkar edebiyatı tesis edilmeye çalışılırken, Hamzat Kobanov'un hazırlayıp yayınladığı bu antolojiyle Malkarlı şairlerin başlattığı bu güzel gelenek bozulmuştur. Ayrıca söz konusu bu üç yüz sayfalık şiir antolojisinin neredeyse yarısından fazlası sadece birkaç şairin eserlerine ayrılmıştır.

Antolojide ilk olarak *Halimat Bayramukova*'nın (1917-1996) şiirlerine yer verilmiştir ki bunlar da antolojinin neredeyse üçte birini teşkil etmektedir. Halimat Bayramukova çağdaş Karaçay-Malkar edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Gerek şiir ve gerekse nesir sahasında pek çok kıymetli eseri mevcuttur. Yazarın 1939 yılında yayınlanan *Eki Cürekdən* (İki Yürek) adlı piyesi bütün Sovyetler Birliği çapında bir ilgi görünce aynı yıl kendisi başvurmadığı halde Sovyet Şair ve Yazarlar Birliğine asil üye olarak dahil edilmiştir. Şair sürgün öncesinde hem *Komsomol (Komünist Gençlik) Teşkilatı* ve hem de *Sovyet Karaçay Yazar ve Şairler Teşkilatı* başkanlıkları görevlerini yürütmüştür. İkinci Dünya Savaşının başlaması üzerine gönüllü olarak Kızıl Orduya yazılmış ve sıcak çarpışmaların yaşandığı cephelerde hemşire olarak görev yapmıştır. Sürgün gittiği Kırgızistan'da muhtelif okullarda öğretmenlik mesleğine devam etmiştir. Sürgün dönüşünde kendisi Sovyet Karaçay edebiyatının yeniden teşkil edilmesi çalışmalarında oldukça etkili ve yetkili bir konuma yükseltilmiştir. Komünist Partiye üye olması şartıyla *Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünde* yüksek tahsil görmek üzere Moskova'ya davet edilmiş ve bilâhare 1964 yılında bu enstitüden mezun olmuştur. Tekrar memleketine döndükten sonra *Karaçay-Çerkes Devlet Kitap Yayınevinin* başına getirilmiş, on yıldan fazla bir süre de *Karaçay-Çerkes Şair ve Yazarlar Birliği* başkanlığını yürütmüştür (Adiloğlu, 2005, s. 83-85).

Halimat Bayramukova'nın *Taza Cürekdən* (Saf Yürekten) adlı şiir antolojisinde yer alan ve muhtelif konuları ihtiva eden şiirlerinden bazılarının başlıkları; *Partiyaga Büsürev* (Komünist Partiye Şükran), *Oktyabr* (Ekim), *Leninni Pamyatniği* (Lenin'in Anıtı), *Bizni Tölü* (Bizim Kuşak), *Zoya Kosmodemyanskaya*, *Tözüv Cokdu* (Sabır Kalmadı), *Caññız Terek* (Yalnız Ağaç), *Şirinni Farhadha Pismosu* (Şirin'in Ferhat'a Mektubu) şeklindedir (TC, 1957, s. 4-98). Şairin söz konusu bu şiirlerinden Lenin, Komünist Parti ve Sovyet

rejimini öven tarzda kaleme aldığı eserlerinden bazıları daha önce yukarıda bahsi geçen şiir antolojilerinde de yayınlanmıştır. Şairin bundan başka dikkati çeken eserlerinden biri 1956 yılında kaleme aldığı *Bizni Tölü* (Bizim Kuşak) başlıklı şiiridir. Şair bu eserinde kendisi de dahil *otuz yaş kuşağı* bütün Karaçaylıların Sovyet vatanını düşmana karşı savunmak için savaşta kahramanca çarpıştığını ve pek çok kişinin bu uğurda canını feda ettiğini dile getirmek suretiyle üstü kapalı olarak kendilerine yöneltilen vatan hainliği suçlamasını eleştirmektedir (TC, 1957, s. 19-20):

Ülkemize can vermek için	<i>Kralıbizga can salır üçün</i>
Esirgemedik biz canımızı	<i>Ayamaganbiz biz canubıznu</i>
İşte bu sebepten görüyorsun bugün	<i>Ma ol sebebden körese bugün</i>
Sağlam bir sütun gibi durduğumuzu	<i>Kadama kibik turğanıbiznu</i>
Bir kişi bile kalmadan bizim kuşak	<i>Bir adam kalmay, ma bizni tölü</i>
Düşmana karşı ellerine silah aldılar	<i>Cavlağa karşı savut aldıla</i>
Lenin'in mücadelesiyle alınan ülkenin	<i>Lenin küreşde alğan kralnu</i>
Bir karış toprağını vermeden korudular.	<i>Bir eli cerin bermey sakladıla.</i>

Şairin 1943 yılında kaleme aldığı *Zoya Kosmodemyanskaya* başlıklı şiirinde; Sovyet edebiyatının en fazla işlenen konularından biri olan *Kahraman Sovyet Kadını* temasının sembol ismi Zoya Kosmodemyanskaya'nın Alman askerleri tarafından işkence edilerek idam edilmesi anlatılmaktadır (TC, 1957, s. 24-27). Halimat Bayramukova'dan önce Karaçaylı şairlerden *Davut Baykulov*'un da bu temayla ilgili *Zoya* (1942) adlı uzunca bir şiiri yayınlanmıştır (Karalanı-Borlaklanı, 1984, s. 15). Halimat Bayramukova'nın *Zoya Kosmedemyanskaya* başlıklı şiirinden başka yine buna benzer temayı ihtiva eden *Zalihat* (1963) adında bir de poeması (manzum hikâyesi) mevcuttur. Bu eserde *Karaçaylı Zoya Kosmedemyanskaya* şeklinde anılan *Zalihat Erikgenova* adında genç bir Karaçaylı kadının Almanlar tarafından işkence edilerek öldürülmesi anlatılmaktadır (Bayramuklanı, 1963, s. 108).

Antolojide Karaçay Sovyet şiirinin klasik temsilcilerinden biri olan *Abdülkerim Baykulov*'un (1912-1988) şiirlerine de yer verilmiştir. Kendisi aynı zamanda meşhur Karaçaylı şair *Davut Baykulov*'un da kardeşidir. Sürgünden önce Sovyet rejimini halka benimsetmek amacıyla profesyonel propagandist olarak çalışmıştır. Ağabeyi Davut Baykulov'un savaş sırasında hayatını kaybetmesi üzerine bu sefer kendisi de orduya yazılarak savaşa katılmış, cephede savaşırken ağır yaralanmış ve iki gözünü kaybetmiştir. Antolojide yer alan *Lenin*, *Meni Halkım* (Benim Halkım), *Unutma*, *İşge Karnaşlarım* (Çalışalım Kardeşlerim), *Kurç Atım* (Çelik Atım), *Tıññılagız* (Dinleyin), *Zor Uruşnu Cuklatayık* (Savaş Felâketini Söndürelim), *Kimnikidi?* (Kiminki?), *Moskva* (Moskova), *Segizinçi Mart* (Sekiz Mart) ve *Kolhoz Çaşav Tülmüdü* (Kolhoz Hayat Değil mi?) gibi Sovyetik temalı şiirlerinin yanı sıra *Ordenli Kazahstan* (Ödüllü Kazakistan), *Pahta-Aral* (Maktaaral) ve *Frunze* gibi Karaçay-Malkarlıların sürgünde yaşadıkları yerlere methiye türünde şiirleri de mevcuttur. Şair *Ordenli Kazahstan* (Ödüllü Kazakistan) başlıklı şiirinde Kazakistan'ı kendi öz yurdu gibi sevdiğini dile getirmektedir (TC, 1957, s. 101-138, 108). Şair yine Kırgızistan'ın başkenti *Frunze*

(Bişkek) şehri için de benzer duygular içerisinde. Şair bu son şiirinde tabiat unsurlarından da faydalanmak suretiyle Frunze şehrinin güzelliklerini tasvir etmektedir (TC, 1957, s. 113).

Antolojide *Osman Hubiyev*'in (1918-2000) eserlerine de yer verilmiştir. Osman Hubiyev de kendi arzusuyla Büyük Vatanseverlik Savaşına katılan şairlerdendir. 1944 yılında cereyan eden bir çarpışma sırasında ağır şekilde yaralanmış, tedavisi yapıldıktan sonra ordudan terhis edilmiş ve bilâhare sürgün edilen halkının yanına gönderilmiştir. Osman Hubiyev'in sürgün döneminde yayınlanan bu antolojide *Kimdi Teli?* (Kimdir Deli?), *Cürek* (Yürek), *Kızını İynarı* (Kızın Manisi) ve *Ala-Tav* (Aladağ) başlıklı dört şiirine yer verilmiştir (TC, 1957, s. 141-152). Şairin bu eserleri arasında 1956 yılında kaleme aldığı *Ala-Tav* (Aladağ) başlıklı şiiri diğerlerine göre biraz daha dikkat çekmektedir. Şair bu eserinde halkının sürgün edildiği yerleri; Kazakistan ve Kırgızistan sınırlarını kapsayan Çu bozkırını, bölgedeki ırmakları ve Tanrı dağlarının bir uzantısı olan Aladağ'ı tasvir etmektedir (TC, 1957, s. 151-152).

Antolojinin hazırlayıcısı olan *Hamzat Kobanov*'un *Urlaňňan Caşçık* (Kaçırılan Çocuk), *Külbulgavuç* (Kül Karıştırıcı), *Atacurt Uruşnu Cırı* (Vatan Savaşının Türküsü), *Tembotnu Sıbzıgısı* (Tembot'un Kavalı), *Akrod Cırıla* (Akrostiş Şiirler), *Geyneden* (Heine'den) başlıklı şiirleri yer almaktadır. Bunlardan *Urlaňňan Caşçık* (Kaçırılan Çocuk) ve *Külbulgavuç* (Kül Karıştırıcı) başlıklı eserler Sovyetik temaları ihtiva eden ve 'poema' şeklinde adlandırılan epeyce uzun şiirlerdir. 1945 yılında kaleme alınan *Atacurt Uruşnu Cırı* (Vatan Savaşının Türküsü) başlıklı şiirde Büyük Vatanseverlik Savaşından bahisle Sovyet askerlerinin kahramanlıkları sıralanmakta ve nihayetinde Berlin'in en yüksek yerine Sovyet bayrağının dikilmek suretiyle 'Büyük Zafer'in bütün dünyaya ilan edildiği dile getirilmektedir. *Tembotnu Sıbzıgısı* (Tembot'un Kavalı) başlıklı eserde Sovyet dönemi öncesi hayat ile Sovyet döneminde teşkil edilen yeni kolhoz hayatı mukayese edilmektedir. Buna göre yaşlı Tembot'un kavalı eskiden kederli ve hüznü dolu türkülerini terennüm ederken, Sovyet rejimin gelmesinden sonra tesis edilen kolhoz hayatının neşeli ve mutluluk türkülerini terennüm etmektedir. Şair son olarak *Geyneden* (Heine'den) başlıklı eserinde ise Alman düşünürü, yazar ve şair *Christian Johann Heinrich Heine*'nin (1797-1856) fikirlerinden esinlenerek kaleme aldığı duygu ve düşüncelerini dile getirmektedir (TC, 1957, s. 155-236).

Taza Cürekden (Saf Yürekten) isimli antolojide *Azret Ebzeyev*'in (1910-1971) daha önceki antolojilerde yer alan şiirleri de dahil edilmek suretiyle epeyce bir eserine yer verilmiştir (TC, 1957, s. 239-268). Şairin bu antolojideki eserleri arasında klasik Sovyetik temalı şiirlerinin yanı sıra aşk ve tabiat temalı şiirleri de mevcuttur. Bunların arasında tabiat unsurlarının mecazî olarak kullanıldığı *Caz Keledi* (Bahar Geliyor) başlıklı şiiri dikkat çekmektedir. Şair bu eserinde Karaçay-Malkar Türklerinin sürgün dönemini 'soğuk ve karanlık bir kış mevsimine' benzetmekte, halkının türlü zorluklara maruz kaldığı bu çileli ve kederli 'kış günlerinin' pek yakında sona ererek ata yurtlarına geri döneceği 'bahar günlerini' gökyüzünde uçan kırlangıçlarla müjdelemektedir (TC, 1957, s. 259):

Kırlangıçlar geri dönerek	<i>Karılgaçla ızlarına kayıta</i>
Yeniden yuvalarını yapıyorlar	<i>Caññıdan uyala etedile</i>
Baharın türkülerini söyleyerek	<i>Caznı cırların ayta</i>
Uçarak geçip gidiyorlar	<i>Uçub arı beri ötedile</i>
Kutlamasını yapmak için baharın	<i>Kuvançın etib caznı biz</i>
Müjdeli haberi almaya geldik	<i>Süyümçü haparga kelgenbiz</i>
Bahar geliyor az bir zaman kaldı	<i>Caz keledi kışha cetib</i>
Kışı ezip katı soğuğu yumuşattı.	<i>Kışnı tebleb, muval etib.</i>

Bu antolojide **Tahir Kobanov**'un (1918-1993) şiirlerine daha fazla yer verildiği müşahede edilmektedir. Şairin önceki antolojilerde de yayınlanan *Batır Bol* (Cesur Ol) ve *Suratçıga* (Ressama) başlıklı şiirleri dışında Sovyet ideolojisini propaganda eden *Lenin, Bugün* (Bugün) ve *Birlikde Tirilik* (Birlikte Dirlik) başlıklı şiirleri; doktorların öneminden bahseden *Vraçha* (Doktora) başlıklı şiiri, eğitimle ilgili olarak çocuklara nasihat niteliğinde *Şkolçum* (Öğrencim) başlıklı şiiri ve şairin yıllar sonra çocukluk aşkıyla karşılaşmasını anlatan *Sabiylik Teñime* (Çocukluk Arkadaşıma) başlıklı şiiri yer almaktadır (TC, 1957, s. 271-288). Sovyet dönemi öncesi ve sonrasındaki hayatı mukayese eden *Birlikde Tirilik* (Birlikte Dirlik) başlıklı şiirinde şair 'eski hayat' bağlamında insanların mutsuzluğunu uzun uzun anlatmakta ve Sovyet rejiminin gelmesiyle mutlu insanlardan müteşekkil 'yeni hayat'ın güzelliklerini sıralamaktadır. Eski düzende insanlar yalnız, dağınık, amaçsız ve fakir bir şekilde yaşarken; yeni düzenin gelmesiyle insanlar yüce bir amaç etrafında birleşerek sözde zengin ve müreffeh bir 'Sovyet cenneti'ne kavuşmuşlardır (TC, 1957, s. 282-284).

Antolojide *Nazir Hubiyev*, *Umar İjayevo* ve *Asker Koçkarov* gibi genç şairlerin eserlerine de yer verilmiştir. Bu şairlerin arasında ileride Sovyet dönemi Karaçay-Malkar şiirinin en önemli temsilcilerinden biri haline gelecek olan *Nazir Hubiyev*'den (1934-2020) kısaca bahsetmek gerekir. Aynı zamanda meşhur roman yazarı *Osman Hubiyev*'in de kardeşi olan şair çocuk yaşta iken ailesiyle birlikte Kırgızistan'a sürgün gitmiştir. Şair ilk ve orta öğrenimini Kırgızistan'da tamamlamış, bilâhare sürgün dönüşünde Moskova'daki meşhur Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünde yüksek tahsil görmüştür.

Şair henüz çok genç yaşta şiir yazmaya başlamış, ilk şiirleri 1955 yılından itibaren Kırgızistan'ın muhtelif gazetelerinde yayınlanmıştır. Şairin sürgünden sonraki edebî kariyeri epeyce yükselmiş, Karaçay-Malkar Türkçesiyle ve Rusça pek çok eseri yayınlanmıştır. Şairin antolojide *Ullu Lenin Caşaydı* (Yüce Lenin Yaşıyor), *Sabiyçikge* (Küçük Çocuğa) ve *Tüzlük* (Doğruluk) başlıklı şiirlerine yer verilmiştir (TC, 1957, s. 291-294). Şair 1956 yılında kaleme aldığı *Tüzlük* (Doğruluk) başlıklı eserinde haksız yere sürgün edilen halkının masumiyetini vurgulamakta, hakikatlerin gün yüzüne çıkmasıyla da nihayet adaletin tecelli ettiğini dile getirmektedir (TC, 1957, s. 294):

Açıkta kalsa da masumun ekmeğini	<i>Tüzde kalsa da tüzünü ötmegin</i>
Kurt yemez demiş benim halkım	<i>Börü aşamaz devçüdü halkım</i>
Adalet gösteriyor hürmetini bize	<i>Tüzlük beredi bizge hurmetin</i>
Doğdu işte güneş, geride kaldı gölge.	<i>Tiygendi ma kün, keridi salkın.</i>

Sürgün döneminde gerçekleştirilen son edebî faaliyet yine **Hamzat Kobanov** tarafından 1957 yılında Almatı şehrinde yayınlanan **Ciltinle: Karaçay Cırçaları Küvleri, Nazmuları** (Kıvılcımlar: Karaçay Şairlerin Ağıtları, Şiirleri) adlı şiir antolojisidir. Bu kitabın diğer antolojilere göre en önemli farklı eserde yer alan şiirlerin tematik bir şekilde tasnif edilmiş olmasıdır. Yani bu antolojide yer alan şiirler diğerlerinde olduğu gibi şairlere göre değil de: *Lenin, Partiya, Oktyabr* (Lenin, Komünist Parti, Ekim Devrimi), *Tınçlık em Şohluk* (Barış ve Dostluk), *Atacurt Uruşdan* (Anavatan Savaşına Dair), *Süymeklikden* (Aşka Dair), *Çaşavnu Süy* (Hayatı Sev), *Urunuvodan* (Çalışmaya Dair), *Sabiy Kuvançla* (Çocuk Sevinçleri), *Soluv Közüvde Okurga* (Tatil Zamanında Okumaya Dair), *Eski Adetleden* (Eski Adetlere Dair), *Tavruhla* (Masallar), *Epigrammala*, *Akrod Cırta* (Kısa Nükteler, Akrostiş Şiirler) ve *Başha Tilleden* (Tercüme) şeklinde ana başlıklar altında hazırlanmış ve eserde sadece *Halimat Bayramukova, Osman Hubiyev, Abdülkerim Baykulov* ve *Hamzat Kobanov*'un eserlerine yer verilmiştir.

Antolojide yer alan şiirlerin büyük çoğunluğu yukarıda detaylıca anlatılan diğer şiir antolojilerinde de yayınlanmış eserlerdir. Mesela *Lenin, Partiya, Oktyabr* (Lenin, Komünist Parti, Ekim Devrimi) başlıklı birinci bölümde yer alan Lenin, Komünist Parti ve Sovyet rejimine övgü tarzındaki şiirlerin (C, 1957, s. 11-40) tamamı önceki şiir antolojilerinde de yayınlanmıştır. Antolojinin *Tınçlık em Şohluk* (Barış ve Dostluk) başlıklı ikinci bölümünde yer alan şiirlerin büyük bir kısmı yine önceki antolojilerde yayınlanmış eserlerdir. Bir kısmı da sürgün öncesinde kaleme alınmış olan eserlerdir (C, 1957, s. 42-62). Antolojinin *Atacurt Uruşdan* (Anavatan Savaşına Dair) başlıklı üçüncü bölümünde yer alan Büyük Vatanseverlik Savaşı temalı şiirlerin bir kısmı sürgün öncesinde, bir kısmı da sürgün sırasında kaleme alınan şiirlerdir (C, 1957, s. 64-114). Bunların da ekseriyeti önceki antolojilerde yayınlanmış eserlerdir. Ancak bu bölümde; *Halimat Bayramukova*'nın diğer antolojilerde yer almayan ve 1944 yılında ilk eşi *Hanefi Tokov*'a ithafen kaleme aldığı *Posılka* (Paket) başlıklı şiiri dikkat çekmektedir. Eserde cepheden gelen bir paketle eşinin ölüm haberini alan şair yüreğinde açılan bu derin yaranın acısını belli etmeyip, güçlü kalmaya ve günlük hayatına devam etmeye çalıştığını dile getirmektedir (C, 1957, s. 98):

Cepheden ben bir paket aldım	<i>Uruş tüzden men bir posılka aldım</i>
Gözlerimi kapayarak onu açtım	<i>Közlerimi karaññu ete için açdım</i>
Kanlı, kurşunla delinmiş gömleği	<i>Kan cugu bolgan, ok teşgen kölekni</i>
Nişanları, madalyaları, bileti	<i>Ordenleni, medallanı, biletni</i>
Gördüğümde nefes alamadım	<i>Körgenimde soluv alalmay kaldım</i>

Bana olan kime oldu şimdi diye	<i>Meññe bolgan kimge boldu endi deb</i>
Oturmuyorum elimi göğsüme koyarak	<i>Olturmayma kolnu koyuñña salıb</i>
Yüreğimdeki yara derin olsa da	<i>Cüregimdegi cara teren bolsa da</i>
Sınıfta önceki gibi ders işliyorum gülümseyerek.	<i>Klasda algınça ders bereme ıñarıb.</i>

Antolojinin *Eski Adetleden* (Eski Adetlere Dair) başlıklı dokuzuncu bölümünde yine **Halimat Bayramukova**'nın 1955 yılında kaleme aldığı *Caññız Terek* (Yalnız Ağaç) başlıklı şiiri diğerlerine göre biraz daha dikkat çekmektedir. Şair eserinde çocukluğunda yaşadığı bir olayı hikâye etmek suretiyle Karaçay Türklerinin İslâm öncesinden kalma birtakım inançlarını mizahî ve alaycı bir üslupla eleştirmektedir. Buna göre Karaçay Türkleri eskiden kutsal saydıkları *Caññız Terek* adında bir ağaca tapınırlar ve ondan birtakım dileklerde bulunurlarmış. Şair çocukluk zamanında bir gün arkadaşlarıyla o civarda oynarken bir kadının çocuk sahibi olmak için bu ağaca adak sunup dilekte bulunduğuna şahit olur. Bilâhare kadın oradan ayrıldıktan sonra onun adak olarak sunduğu börekleri çocuklar alıp kaçarlar ve bir kayanın arkasına saklanırlar. Kadın bir müddet sonra geri gelir ve biraz önce bıraktığı börekleri göremeyince büyük bir sevinçle ağaca dönüp dua eder. Çünkü biraz önce sunduğu adağın kabul gördüğüne ve artık çocuk sahibi olacağına inanmıştır. Çocuklar da kayanın arkasına gizlenmiş halde bir yandan börekleri yemekte, bir yandan da kadını seyrederek kıs kıs gülmektedirler. Şair aradan uzun yıllar geçtikten sonra merak ederek Yalnız Ağaç'ı görmeye gider. Ancak ağacın kabuğu soyulmuş, her tarafı kurumuş ve yalnız gövdesi kalmıştır. Ağaca giden yolun ot ve dikenlerle kaplanmış olmasından ötürü artık bu ağacı kimsenin ziyaret etmediği anlaşılmaktadır. Yani halk eski batıl inançlarını terk etmiş, 'Yalnız Ağaç' gerçekten de 'yalnız' kalmıştır (C, 1957, s. 361-366):

Örenlerin bekçisi büyük Yalnız Ağaç idi	<i>Çavulnu saklavçu ulla Caññız Terek edi</i>
Halkın bazen bu ağaca tapındığı da olurdu	<i>Halk bir-birde terekge tabınurğa kerek edi</i>
Putperestlik zamanlarından bir kalıntıydı	<i>Mecisuv zamanlamı ol bir kölekgesi edi</i>
Cahil insanları iyice aptal eder, ahmaklaştırırdı	<i>Karaññı adamlanı bek ser, tentek ete edi</i>
O günler unutulmuş, geçmişti uzun yıllar	<i>Ol künle unutulub ozgan edile köb cilla</i>
Epeyce uzakta kalmış, gitmiştim yine ben buna	<i>Talaymı tışında turub bargan edim biyagığa</i>
Dalları kırılmış, kabuğu soyulup çıplak kalmıştı	<i>Butakları uvalıb, kımıjası da açılıb</i>
Kökü de kurumuş, yalnız gövdesi kalmıştı	<i>Özeği da kuv bolub, caññız töññegi kalıb</i>
Yalnız Ağaç gerçekten de yalnız kalmıştı	<i>Caññız Terek kerti da kesi caññız kalgan edi</i>
Ziyaret etmiyor hiç kimse, yolunu da ot bürümüştü.	<i>Barmay añña kişi da, colu da hans bolgan edi.</i>

Antolojinin *Başha Tilleden* (Tercümeler) başlıklı on ikinci ve son bölümde; **Halimat Bayramukova**'nın bir Ukrayna halk türküsünden tercüme ettiği *Oyra*, *Kızçık* (Hey, Küçük Kız), Slovakçadan tercüme ettiği *Sürüvöçüçük* (Küçük Çoban), Kazakçadan tercüme ettiği *Süymeklikni Valsi* (Aşkın Valsi), Ali Şir Nevayî'nin Ferhat ile Şirin adlı eserinden tercüme ettiği *Şirinni Farhadha Pismosu* (Şirin'in Ferhat'a Mektubu); **Osman Hubiyev**'in Rusçadan tercüme ettiği *Kerti Teñle* (Gerçek Dostlar), M.İ. Lermontov'dan

tercüme ettiği *Bagastız At* (Değersiz At); *Hamzat Kobanov*'un M.İ. Lermontov'dan tercüme ettiği *Kamiş* (Sazlık) ve *Üç Palma* (Üç Palmiye) ile Çeçen şair Nurdin Muzayev'den tercüme ettiği *Aslanbekni Üsünden Söz* (Aslanbek Hakkında Söz) ve *Atanı Üsünden Sağış* (Baba Hakkında Düşünceler) başlıklı eserlere yer verilmiştir (C, 1957, s. 431-454).

SONUÇ

Karaçay-Malkar Türkleri 1943-1957 yılları arasında on dört yıl boyunca çileli bir sürgün hayatı yaşamışlardır. Sürgün döneminde Karaçay-Malkar Türklerine mensup şair ve yazarlara edebî faaliyet yasağı getirilmiş, Karaçay-Malkar Türklerinin yazılı edebiyatı neredeyse yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Komünist Partinin 20. Kongresinde J. Stalin ve icraatlarının açık bir şekilde lânetlenmesiyle başlayan destalinizatsiya (destalinizasyon) süreciyle Sovyetler Birliği çapında kısmî bir serbestlik ortamı doğmuş ve sürgün döneminin son iki yılında Karaçay-Malkar Türklerinin hayatında nispeten bir rahatlama süreci olmuştur. Bu müspet gelişmelere bağlı olarak Karaçay-Malkarlı şair ve yazarlara getirilen edebî faaliyet yasağı da kaldırılmış ve 1956-1957 yılları arasında Kırgızistan ve Kazakistan hükümetlerinin desteğiyle Karaçay-Malkar Türkçesiyle beş şiir antolojisi ile dört müstakil şiir kitabı yayınlanmıştır.

Bu eserlerin hemen hepsi Sovyet rejimine övgü ve bağlılık temasını ihtiva eden şiirlerle başlamaktadır. Elbette Karaçay-Malkar Türklerinin Sovyet rejimi tarafından sürgün edilmeleri ve baskı altına alınarak türlü türlü zorluklara maruz kalmalarına karşın müelliflerin bu tarz şiirleri başlangıçta yadırganabilir. Fakat vatan hainliği ithamıyla sürgün edilen ve bu dönemde neredeyse nüfusunun yarısını kaybeden bir halkın korku, endişe ve tedirginlikle dolu hâletiruhiyesi göz önüne alındığında bu temanın çokça işlenmesinin kabul edilebilir bir durum olduğu müşahede edilmektedir. En çok işlenen temalardan bir diğeri de İkinci Dünya Savaşı sırasında düşmana karşı Sovyet vatanının kahramanca savunulması konusudur. Eserlerde Kızıl Ordu saflarındaki Karaçay-Malkar Türklerine mensup askerlerin savaşta düşmana karşı kahramanca savaşarak Sovyet vatanı için canlarını feda ettiklerini bilhassa vurgulanmaktadır. Bunun sebebi ise o dönemin şartları gereğince eserlerin hiçbirinde 'sürgün' konusunun doğrudan ve açık bir şekilde işlenmesinin sıkıntılı sonuçlar doğuracağı endişesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden eserlerde üstü kapalı olarak Sovyet vatanı için nice canlar feda eden Karaçay-Malkar Türklerinin 'vatan haini' olmadığını ve haksız yere 'sürgün' edildikleri söylenmektedir.

Eserlerde sürgün zamanında halkı sabretmeye ve birlik olmaya davet eden; vatan hasreti ve ata yurda dönüş umudunu besleyen şiirlere de çokça yer verildiği dikkat çekmektedir. Eserlerde halkın karşılaştığı zor günler soğuk bir kış mevsimiyle tasvir edilirken, halkın gösterdiği sabır ve tevekkül neticesinde, güzel bir yaz mevsimiyle buluşacağı günler müjdelenmektedir. Tabiat unsurlarının temsilî olarak kullanıldığı bu tarz şiirler sürgünde halkın mücadele azmini canlı tutmaya yöneliktir. Bunun dışında, Karaçay-Malkar Türklerinin sürgün edildikleri bölgelerdeki yerli halklarla dostluk ve kardeşlik temasını işleyen şiirler de önemli bir yekûn tutmaktadır. Bilhassa Kırgız ve Kazak Türkleri samimi bir kardeşlik duygusuyla, sürgünün başından sonuna kadar

Karaçay-Malkar Türklerine her türlü maddî ve manevî destek ve yardımlarını esirgememişlerdir. Kafkasya seyahatlerim esnasında, çileli sürgün hayatını yaşayan şahısların, Kırgız ve Kazak Türklerini daima minnet ve şükranla andıklarına bizzat şahit olmuşumdur. Hatta Kırgız ve Kazak Türklerinin bu ilgi ve sevgisinden ötürü bir miktar Karaçay-Malkar Türkü ata yurtları Kafkasya'ya dönmelerine izin verildiği hâlde kendi istekleriyle Kırgızistan ve Kazakistan'da kalmayı tercih ederek hayatlarına oralarda devam etmişlerdir. Anlaşılacağı üzere Kırgız ve Kazak Türklerinin söz konusu bu içten kardeşlik sevgisi ve yardımseverlikleri tabii olarak edebî eserlere de yansıtılmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere sürgünde yaşanan zorluk ve sıkıntılar bu dönemde verilen edebî eserlere açık bir şekilde yansıtılmamıştır. Sürgün temasının işlendiği eserler ancak 1980'li yılların sonlarına doğru M. Gorbaçov ile başlayan açıklık ve yeniden yapılanma siyasetine binaen 1990'lı yılların başlarından itibaren verilmeye başlanmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

In this article, the literary activities of the Karachay-Balkar Turks during the last two years of the 14-year long deportation period are discussed. The Soviet administration wrongly accused them of helping the Germans during World War II and deported the Karachay-Balkar Turks from their homeland of the Caucasus to various parts of Central Asia on November 2, 1943, and March 8, 1944. Karachay-Balkar Turks lived in deportation for about 14 years. Only five poetry anthologies and four private poetry books could be published in Karachay-Balkar Turkish in the last two years of the deportation period. In our study, since these literary works are few, they have been dealt with in detail and one by one. Brief information about the lives of poets and writers in literary works is presented, and examples of their poems that attract attention in terms of content are given. In the conclusion part of our study, a thematic evaluation was made to cover all the works. Until now, this issue has not been given much attention. This is the first time that such a comprehensive study is presented here. The content of these literary works in question is significant in reflecting the mood of the Karachay-Balkar Turks, who had great troubles at that time.

Karachay-Balkar Turks lived a life of deportation for fourteen years in various regions of Central Asia, especially Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan, far away from their ancestral homeland of the North Caucasus, between 1943-1957. In this period of deportation, poets and writers belonging to Karachay-Balkar Turks were banned from literary activities. In addition, writers and poets belonging to Russian and other Soviet peoples were prohibited from publishing any books or articles about Karachay-Balkar Turks. As it can be understood, there was a very difficult situation in terms of literary activities during the deportation period. Written literature of Karachay-Balkar Turks almost faced the danger of extinction. After the death of J. Stalin and the coming to power of N. Khrushchev, the 20th Congress of the Communist Party of the Soviet Union was held between 14-26 February 1956. At this meeting, J. Stalin and his actions were openly condemned. Thus, the process of destalinizatsiya (destalinization) began. An atmosphere of partial freedom has emerged throughout the Soviet Union. In the last two years of the deportation period, the Karachay-Balkar

Turks relaxed a little. The ban on literary activities imposed on Karachay-Balkar poets and writers was lifted on these positive developments. Between 1956 and 1957, with the support of the governments of Kyrgyzstan and Kazakhstan, five poetry anthologies and four private poetry books were published in Karachay-Balkar Turkish.

Almost all these works begin with poems containing the theme of praise and devotion to the Soviet regime. Of course, although the Karachay-Balkar Turks were the deportation and oppressed by the Soviet regime, they were subjected to all sorts of hardships, but such poems of the authors might seem strange at first. However, considering the mood of a people who were deported with the accusation of treason and lost almost half of its population in this period, full of fear, anxiety, and uneasiness, it is observed that it is acceptable to deal with this theme a lot. The theme of the heroic defense of the Soviet homeland against the enemy during the Second World War is one of the most discussed topics in the works. In their works, the authors especially emphasize that the Karachay-Balkar Turks in the Red Army soldiers fought heroically against the enemy and sacrificed their lives for the Soviet homeland. This is due to the concern that the natural and open treatment of the subject of “deportation” in any of the works, by the conditions of that period, would lead to troublesome results. Instead, the poets implicitly say in their works that the Karachay-Balkar Turks, who sacrificed their lives for the Soviet homeland during the Second World War, were not “traitors” and were unjust “deportation.”

Karachay-Balkar poets and writers invited the people to be patient and united in their works. In addition, they wrote poems that nourished the homesickness and the hope of returning to their homeland. While poets usually describe the difficult days faced by the people with a cold winter season in their works, they herald the days when the people will meet with a beautiful summer season due to their patience, trust, and determination. Such poems, in which some elements of nature are used allegorically, are intended to keep the struggle of the people exposed to various difficulties in deportation alive. Apart from these issues, many poems deal with the theme of friendship and brotherhood with the indigenous peoples of the regions where the Karachay-Balkar Turks were deported. By the way, one thing should be noted here: Kyrgyz and Kazakh Turks, with a sincere sense of brotherhood, helped Karachay-Balkar Turks in every material and spiritual way from the beginning to the end of deportation. During my travels in the Caucasus, I witnessed that people who lived their lives in deportation always remember the Kyrgyz and Kazakh Turks with love and gratitude. Even though some Karachay-Balkar Turks were allowed to return, they preferred to stay in Kyrgyzstan and Kazakhstan of their own accord due to this interest and love of Kyrgyz and Kazakh Turks. As it can be understood, this sincere brotherly love and benevolence of Kyrgyz and Kazakh Turks are naturally reflected in literary works.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Etik Kurul Kararından muafır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yok.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
<i>Informed Consent:</i>	No participants
<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	No conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

KAYNAKÇA

- Adiloğlu, A. (2005). *Sovyet döneminde Karaçay-Malkar edebiyatı*. Ankara: Başkent Matbaacılık.
- Aliyev, K. (2005). *V zone edelveysa*. Moskva-Stavropol: Servisşkola.
- Appayeva, C. (2014). *Vozvraşçeniye Balkarskoy i Karaçayevskoy literaturı k jizn v sredney azii. Gori Molçat, No Pomnyat*. (Red. A.İ. Rahayev). Nalçik: İzdatelstvo M. i V. Kotlyarovıh, 47-49.
- Bayramuklanı, F. (1997). *Buşuv kitab. 2-çi kesegi*. Çerkessk: Karaçay-Çerkes Kitab Basması.
- Bayramuklanı, H. (1963). *Zalihat*. Çerkessk: Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- BC: Rahayev, İ. (1957). *Birge cırlayık*. Frunze: Kırgız Kırıl Basması.
- Botaşev, İ. (1957). *Cüregimden cırlayma*. Frunze: Kırgız Kırıl Basması.
- C: Kobanlanı, H. (1957). *Ciltinle: Karaçay cırcılanı küvleri, nazmuları*. Alma-Ata: Hudejestvo literaturanı Kazah Kırıl Basması.
- CB: Makitov, S. (1956). *Caşavubuznu bayragı*. Frunze: Kırgız Kırıl Basması.
- Efendiyev, S. (1996). *Zorluk*. Nalçik: Elbrus Kitap Basma.
- Efendilanı, S. (2012). *Zaliy tuvğanlı 95 cıl: adabiyatıbizda kıynı ulludu. Mingi Tav: Malkar cazıvçulanı suratlav-adabiyat, camavat-sanat jurnalları*. No: 6 (166), Nalçik, 2-7.
- Gurtulanı, S. (2002). *Men tanığan Kaysın*. Nalçik: Elbrus Kitap Basma.
- Hacilanı, T. (1997). *Köçgünçüle esgertmesi: Cırla bla Nazmula (1943-1957)*. Nalçik: El-Fa.
- Hacıyeva, T. (2019). *Retsenziya na knigu: Adilgeriy Sottayev; Jizn i tvorçestvo: literaturınıy proizvedeniya, stati, pisma A.H. Sottayeva, dokumentı, stati, vospominaniya, oçerki o A.H. Sottayeve (Sost. A.T. Doduyevoy). Rossiskaya Türkologiya*. No: 1-2 (22-23). Moskva: İnstitut Yazıkovaniya RAN, 188-193.
- Kağıylanı, N. (2001). *Keç bizni Hamzat. Karaçay gazet*. 16 May. No: 39 (9380), Çerkessk, 4.
- Karalanı, A. (1984). *Karaçay literaturı*. Çerkessk: Stavropol Kitab Basmanı.
- Karalanı, A. (1996). *Karaçay literaturanı istoriyasını oçerki*. Çerkessk: Karaçay-Çerkes Respublikanı Kral Kitab Basması.
- Karayeva, A. (1966). *Oçerk istorii Karaçayevskoy literaturı*. Moskva: İzdatelstvo Nauka.
- MLİO: Culabov, A.U. (1978). *Malkar literaturanı istoriyasını oçerkleri*. Nalçik: Elbrus Kitap Basma.
- Musukalanı, S. (2012). *Erlikni em süymeklikni üsünden. Mingi Tav: Malkar cazıvçulanı suratlav-adabiyat, camavat-sanat jurnalları*. No: 6 (166), Nalçik, 8-12.
- Otarov, K. (1956). *Colla*. Frunze: Kırgız Kırıl Basması.
- Otarov, K. (1990). *Zamannı avazı*. Nalçik: Elbrus Kitap Basma.
- Sarbaşeva, A. (2020). *Traditsii i novatorstvo v tvorçestve İssı Botaşeva. Kavkazologiya*. No: 4. Nalçik: KBGU H.M. Berbekova, 284-293.
- Sabançiyev, H. (2014). *Deportatsiya Balkarskogo naroda i ee posledstviya. Gori Molçat, No Pomnyat*. (Red. A.İ. Rahayev). Nalçik: İzdatelstvo M. i V. Kotlyarovıh, 154-163.
- Şamanov, İ. (1993). *Karaçayevtsı: Viseleniye i vozvraşçeniye materialı i dokumentı*. Çerkessk: İzdatelstvo PUL.
- TC: Kobanlanı H. (1957). *Taza cürekden: Karaçay poetleni cırları bla nazmuları*. Frunze: Kırgız Kırıl Basması.
- Tebuyev, R. (1997). *Deportatsiya Karaçayevtsev: dokumentı rasskazıwayut*. Çerkessk: KÇİGİ.
- Tetuyev, A. (2016). *Zarubajnaya diaspora Karaçayevtsev i Balkartsev: İstoriya i sovremennost*. Nalçik: Peçatny Dvor.
- Toturkullanı, K.M. (1999). *Erkin duniya*. Çerkessk: Karaçay-Çerkes Kral Respublika Kitab Basma.
- Zalihanov, C. (1957). *Süygen curtum*. Frunze: Kırgız Kırıl Basması.